

NEYTENDASTOFA

Ákvörðun nr. 8/2014

Skilmálar og upplýsingar í tengslum við verðtryggt húsnæðisveðlán Íslandsbanka

I. Erindið

Mál þetta hófst með erindi Sabrinu Casadei, dags. 24. október 2012, þar sem kvartað var yfir verðtryggðu húsnæðisláni hennar hjá Íslandsbanka hf. sem gefið var út hinn 9. mars 2005 en skuldskeytt og kvartandi samþykktur sem nýr skuldari þann 24. febrúar 2006. Í bréfinu er málavöxtum lýst svo að kvartandi hafi hætt að greiða af verðtryggðu húsnæðisláni haustið 2010 þar sem hann hafi verið mjög ósáttur við að Íslandsbanki hafi þá enn ekki brugðist á sanngjarnan og viðeigandi hátt við forsendubresti í kjölfar efnahagshrunsins. Bankanum hafi þó verið send skrifleg yfirlýsing þess efnis að kvartandi teldi sér heimilt að fresta greiðslum og víkja lánessamningnum til hliðar og hafi verið færð lagaleg rök fyrir því en jafnframt hafi fylgt yfirlýsing um að kvartandi hétu því að standa við skuldbindingar gagnvart lánessamningnum í samræmi við lög. Miðað við núverandi túlkun og framkvæmd samningsins af hálfu bankans teldi kvartandi að sér væri ekki gefinn kostur á að efna samninginn í samræmi við lög. Ennfremur hafi bankinn ekki á sannfærandi hátt veitt gild lagaleg rök fyrir túlkun sinni á samningnum að öðru leyti en því sem fram hafi komið í tveimur svarbréfum bankans við kvörtun kvartanda.

Í fyrsta lagi geri kvartandi athugasemdir við að greiðsluáætlun samningsins sé sérlega villandi. Með lánessamningnum fylgi greiðsluáætlun sem geri ráð fyrir að verðbólga sé 0% og haldist þannig fyrir allar uppgæfnar greiðslur. Þar megi sjá hvernig hver greiðsla lækki höfuðstólinn og að greiðslurnar séu allar nánast jafnar að krónutölu og litlar breytingar séu í afborgunum og vaxtagreiðslum á milli mánaða. Engar upplýsingar sé að finna í lánessamningnum um áhrif verðlagsvísitölu á lánið önnur en þau að greiðsluáætlun byggji á þágildandi vísitölu og kveðið sé á um að skuldin fylgi vísitölunni en þar að auki beri að greiða verðbætur af öllum greiðslum. Íslandsbanki uppfylli ekki þá grundvallarskyldu sem m.a. sé kveðið á um í 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, að upplýsa lántaka um hvernig þessi kostnaðarliður breytist og hversu mikið vægi hann kunni að hafa í heildarlántökukostnaði. Sérstaklega sé það ámælisvert í ljósi þess að Íslandsbanki hafi vitað að kvartandi sé erlendur ríkisborgari sem sé hvorki líklegur til að þekkja almennt til verðtryggingar húsnæðislána né þróunar verðbólgu á

Íslandi. Það greiðslufirlit sem fylgt hafi lánsamningnum hafi því verið sérlega villandi fyrir kvartanda, enda hafi það virst eingöngu lýsa dæmigerðu húsnæðisláni á kjörum sem sambærileg voru kjörum í heimalandi kvartanda.

Bankinn hefði auðveldlega getað útbúið raunsæja greiðsluáætlun sem tæki a.m.k. mið af verðbólguhorfum á þeim tíma sem skuldabréfið hafi verið gefið út. Greiðsluáætlun sem geri ráð fyrir 0% verðbólgu út lánstímann sé augljóslega óraunsæ, sérlega villandi og beinlínis blekkjandi.

Í öðru lagi sé gerð athugasemd við árlega hlutfallstölu kostnaðar og heldur kvartandi því fram að þær greiðslur sem Íslandsbanki hafi farið fram á séu of háar og mun hærri en árleg hlutfallstala kostnaðar segi til um. Íslandsbanki hafi svarað því á þann hátt að 12. gr. laga nr. 121/1994 megi skilja þannig að ákvæðið kveði á um að við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar skuli m.a. miða við að verðlag haldist óbreytt út lánstímann og ennfremur að þar sem greiðsluáætlun byggir á þágildandi vísitölu, þá fylgi heildarlántökukostnaðurinn breytingum á vísitölunni. Íslandsbanki haldi því þannig fram að þegar hlutfallstalan sé uppfærð í samræmi við breyttan lántökukostnað, þá rúmi hún hækkun greiðslna af völdum aukinnar verðbóta.

Í lögum nr. 7/1936, um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga, sé kveðið á um að samningar skuli vera á skýru og skiljanlegu máli. Tilskipun nr. 87/102, sem innleidd var með lögum nr. 121/1994, geri sömu kröfu til laganna. Neytendur eigi því að geta treyst því að hugtök sem skilgreind séu í lögnum hafi þá merkingu sem lagabókstafurinn gefi til kynna og veiti lánveitanda ekki kost á því að breyta þeirri merkingu eftir hans hentugleikum.

Í 11. gr. laga nr. 121/1994 segi að árleg hlutfallstala kostnaðar skuli reiknuð út á þeim tíma sem lánsamningur sé gerður. Hvergi í lögnum komi fram eða sé gefið í skyn að hlutfallstalan geti tekið breytingum. Þess beri þó að geta að í tilskipun nr. 87/102 sé þó gert ráð fyrir breytingum á hlutfallstölnunni, en þá þurfi sérstaklega að tilgreina við hvaða aðstæður megi breyta henni. Varla sé því hægt að fallast á að hlutfallstalan geti þannig breyst sjálfkrafa út frá vísitölbreytingum þegar ekki sé um að ræða nein ákvæði í lánsamningi (og þess þá heldur í lögum) varðandi breytingar á hlutfallstölnunni. Ef ekki sé tekið fram í lánsamningi hvort og þá hvernig hlutfallstalan geti tekið breytingum, þá skorti heimild til þess að breyta henni og upphaflega hlutfallstalan eigi því að haldast óbreytt.

Í 7. gr. sömu laga komi skýrt fram hvað felist í heildarlántökukostnaði og svo fylgi tæmandi upptalning á því hvað skuli undanskilið, en þessi upptalning gildi einnig fyrir hlutfallstölnuna. Í ljósi þess að verðbætur séu ekki undanskildar en séu augljóslega hluti af lántökukostnaði sem neytendum sé ætlað að greiða beri að líta svo á að þær séu meðtaldar í uppgefnum heildarlántökukostnaði.

Lánveitanda sé ætlað að leggja raunsætt mat á breytilega kostnaðarliði og heildarlántökukostnaður eigi að endurspegla það mat. Í raun megi segja að Íslandsbanki hafi sleppt verðbótum í uppgefnum heildarlántökukostnaði og sé þar með ekki heimilt að krefja lántaka um greiðslu verðbóta.

Þá sé varla hægt að fallast á að Íslandsbanki geti breytt heildarlántökukostnaði sem beri að gefa upp samkvæmt 7. gr. laga nr. 121/1994 út frá túlkun bankans á því hvernig beri að standa að útreikningi á árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Jafnvel þótt Íslandsbanki túlki 12. gr. á þann veg að sleppa beri verðbótum úr heildarlántökukostnaði við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar, beri bankanum samt sem áður að gefa upp heildarlántökukostnað skv. 7. gr. sem gefi hvergi tilefni til þess að undanskilja verðbætur. Það sem skipti þó meira máli sé að sú túlkun Íslandsbanka að ekki skuli taka tillit til verðbóta við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar sé röng.

Árleg hlutfallstala kostnaðar hafi samkvæmt tilskipun nr. 87/102 átt að tryggja að neytendur gætu nýtt hana til þess að bera saman mismunandi lánakjör. Eina leiðin til þess að neytendur geti borið saman verðtryggð lán við óverðtryggð lán á grundvelli árlegrar hlutfallstölu kostnaðar, sem sé helsta upplýsingagagn laganna í þessu tilliti, sé að kostnaður vegna verðbóta sé innifalinn í hlutfallstölunni og sé þá miðað við einhverjar raunsæjar forsendur.

Núverandi ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994 sé svohljóðandi:

„Ef lánessamningur heimilar verðtryggingu eða breytingu á vöxtum eða öðrum gjöldum sem teljast hluti árlegrar hlutfallstölu kostnaðar, en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður, skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar miðað við þá forsendu að verðlag, vextir og önnur gjöld verði óbreytt til loka lánstímans.“

Af samhenginu megi ráða að verðlag, vextir og önnur gjöld séu kostnaðarliðir. Sé litið framhjá þessu samhengi sé þó mögulegt að túlka verðlagshlutann á þann hátt að ef verðlag haldist óbreytt út lánstímann merki það 0% verðbólgu út lánstímann. Það hljóti þó að teljast algjörlega óraunhæf forsenda, sérstaklega fyrir nokkurra áratuga húsnæðislán, sem skekki verulega upplýsingagildi hlutfallstölunnar og væri í hróplegu ósamræmi við tilgang og markmið laganna og tilskipunarinnar. Þar sem Íslandsbanki hafi valið sér þessa vafasömu túlkun á 12. gr. sé ástæða til þess að kanna nánar bakgrunn lagasetningarinnar í þessu tilliti og í þeim tilgangi hafi verið stuðst við þingskjöl sem fengin hafi verið úr Efnahags- og viðskiptaráðuneytinu um feril lagafrumvarpsins ásamt tilskipuninni.

Í 6. mgr. 1. gr. a. tilskipunar 87/102/EBE, sbr. breytingu skv. tilskipun 90/88/EBE, segi:

„Þegar um er að ræða lánessamninga, sem í eru ákvæði er heimila breytingar á vaxtagjöldum og upphæð eða stigi annars kostnaðar er fellur undir árlega hlutfallstölu kostnaðar en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður, skal reikna út árlega

hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að vextir og annar kostnaður verði óbreytanlegur og gildi fram til loka lánessamnings.“

Hér sé greinilega gert ráð fyrir að allir breytilegir kostnaðarliðir séu gefnir upp og því ætti réttilega að gefa upp verðbótarþáttinn miðað við verðbólgu eða verðbólguhorfur þess tíma á sama hátt og t.d. gefa ætti upp upphafsvexti í tilviki breytilegra vaxta.

Ákvæði 12. gr. upphaflegra laga um neytendalán, nr. 30/1993, hafi verið efnislega nokkuð samhljóða tilskipuninni, þar sem sagði:

„Ef lánessamningur heimilar breytingu á vaxtagjöldum, þar með talið vísitölubindingu og verðlagsviðmiðun, eða öðrum gjöldum sem teljast hluti árlegrar hlutfallstölu kostnaðar en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að vextir og annar kostnaður verði óbreyttur til loka lánstímans.“

Augljóslega sé verðbótarþátturinn í þessu ákvæði innifalinn í „öðrum kostnaði“ og gefinn upp sem fastur kostnaður á sama hátt og vextir. Einnig sé skýrt gefið til kynna í ákvæðinu að vísitölubinding teljist hluti af vaxtagjöldum. Í ljósi þessa skilnings löggjafans beri að benda á að upplýsingar um verðbætur ættu edlilega að fylgja upplýsingum um vaxtagjöld, sbr. 3. tölul. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994.

Hin umdeilda nógildandi 12. gr. laga nr. 121/1994 virðist koma fyrst fram þegar starfshópur sem falið var að endurskoða löggin, hafi gefið út frumvarp um breytingar á lögnum í desember 1993. Þess beri þó að geta að í fyrri útgáfu frumvarpsins hafi 12. gr. verið samhljóða fyrrnefndu frumvarpi að öllu öðru leysi en því að í stað orðsins „verðlag“ hafi verið notast við orðið „verðtrygging“. Það gefi vissulega skýra vísbendingu um þá merkingu sem legið hafi að baki en af óljósum ástæðum hafi að lokum verið ákveðið að notast við orðið „verðlag“.

Í athugasemdum við einstakar greinar frumvarpsins sem starfshópurinn hafi gefið út hafi komið fram, vegna breytinga á 12. gr., að þar væri eingöngu lagt til að gera ákvæðið skýrara með því að kveða á um verðtryggingu (í stað vísitölubindingar og verðlagsviðmiða) en ekki hafi verið getið um neinar efnislegar breytingar greinarinnar. Augljóslega hefði þess verið getið og útskýrt í athugasemdum ef til stæði að afnema verðbótarkostnað úr árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Það hefði verið grundvallarbreyting og þar að auki verið í ósamræmi við tilgang tilskipunarinnar. Hér hafi því augljóslega verið um að ræða óheppilega orðalagsbreytingu, en ekki efnislega breytingu á viðkomandi ákvæði.

Af framansögðu sé alveg ljóst að ákvæði 12. gr. beri að túlka á þann veg að gefa eigi upp kostnað vegna verðbóta miðað við verðlagsþróun þess tíma. Íslandsbanki verði að bera ábyrgð á því að hafa mistúlkað ákvæðið og taka afleiðingum þess. Bankinn hefði auðveldlega getað

Það blasi reyndar nokkuð við að tilskipun nr. 87/102 geri ekki ráð fyrir verðtryggingu eins og tíðkist hér á landi. Reyndar megi líta svo á að lánveitendur verðtryggðra neytendalána reyni að komast fram hjá lögum nr. 121/1994 með því að freista þess að breyta talnagildum lagalega skilgreindra hugtaka með tengingu við vísitölu. Það sé ekki ásættanlegt að lánveitendur komist upp með að fara fram hjá lögnum og gera að engu megingilgang þeirra um að veita neytendum lágmarksvernd gegn óhóflegum og ótakmörkuðum breyttum lántökukostnaði auk þess að veita þeim mikilvægar upplýsingar um lánakjör og tryggja eðlilega samkeppni á fjármálamarkaði. Lögin væru gagnslaus ef lánveitendur gætu ótakmarkað nýtt sér bindingar við vísitölu til þess að breyta lánakjörum að vild.

Í fjórða lagi er fjallað um vísitölubindingu skuldarinnar. Í þeim tilvikum sem Íslandsbanki kunnir í málatilbúnaði sínum að byggja á ákvæði í lánssamningi sem kveði á um að skuldin sé bundin vísitölu neysluverðs skuli bent á að slíka vísitölubindingu skorti lagastoð. Í lögum um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001 sé í 13. gr. tekið fram að ákvæði VI. kafla nái eingöngu til skuldbindinga þar sem umsamið eða áskilið sé að greiðslur skuli verðtryggðar. Hvergi í lögnum sé þess getið eða gert ráð fyrir að höfuðstóll, heildarlántökukostnaður eða eftirstöðvar skuldar séu bundnar vísitölu. Það geri hins vegar reglugerð Seðlabankans sem eigi þó að byggja á lögnum, en augljóslega sé hún ekki í samræmi við lögin.

Fyrir rúmi ári síðan hafi Umboðsmaður Alþingis beint fyrirspurn til Seðlabankans um þá reglugerð sem sett hafi verið um framkvæmd verðtryggingar. Seðlabankinn hafi verið spurður um það að hvaða leyti 4. gr. reglna nr. 492/2001, eigi sér viðhlítandi lagastoð og hvers vegna 2. mgr. 4. gr. sé orðuð með þeim hætti sem gert sé. Í svari Seðlabankans komi fram að hann viðurkenni að lögin kveði á um verðbættar greiðslur en reglugerð Seðlabankans miði við verðbættan höfuðstól. Seðlabankinn telji þó að þrátt fyrir að reglugerðin fari út fyrir gildissvið VI. kafla laga nr. 38/2001 sem heimili einungis verðbættar greiðslur, þá hafi það verið réttlætanlegt af þeirri einföldu ástæðu að báðar aðferðir gefi sömu niðurstöðu.

Það séu auðvitað afar veikburða reglur sem fari út fyrir gildissvið þeirra laga sem þær eigi að byggja á. Burt séð frá röksemdafærslu Seðlabankans um framkvæmd verðtryggingar og efnislega niðurstöðu hans, þá hafi það gríðarlega mikla þýðingu fyrir neytendur hvort lög heimili vísitölubindingu höfuðstóls eður ei.

Þótt það heyri ekki undir valdsvið Neytendastofu að ákvarða um brot á vaxtalögum, þá hljóti hún að þurfa að taka tillit til þess að samkvæmt VI. kafla laga nr. 38/2001 sé einungis heimilt að verðtryggja greiðslur en ekki höfuðstól eða heildarlántökukostnað. Þetta sé mikilvægt að hafa í huga þar sem Íslandsbanki álíti sig hafa heimild til þess að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar út frá vísitölubindingu skuldarinnar. Kvartandi hafni því en væntanlega geti Neytendastofa ákvarðað um hvort og þá við hvaða skilyrði megi uppfæra hlutfallstölu.

Það sé eðlilegt að Neytendastofa fari fram á það við Íslandsbanka að hann færi ítarleg rök fyrir því hvernig vísitölubinding skuldar (óháð reglum Seðlabankans) samrýmist 13. gr. laga nr. 38/2001 þar sem gildissvið verðtryggingarkafans sé afmarkað. Á grundvelli þess rökstuðnings ætti Neytendastofa að meta styrkleika málstaðar Íslandsbanka og hversu vel vísitölubinding hans rúmist innan þeirra laga sem heyri undir Neytendastofu. Þótt það heyri ekki beinlínis undir Neytendastofu að ákvarða um lögmæti vísitölubindingar skulda, þá beri henni að veða og meta rök út frá lögmæti krafna og varla sé hægt að líta fram hjá ólögmæti vísitölubindingar.

Í ljósi þess að heimild til verðtryggingar sé eingöngu bundin við greiðslur ætti kvartanda að vera óhætt að líta svo á að vísitölubinding skuldar eigi sér ekki lagastoð. Þar með haldist uppgefinn höfuðstóll og heildarlántökukostnaður óbreyttur og þar með komi ekki til greina fyrir Íslandsbanka að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar samkvæmt verðlagsvísitölu. Þær verðbætur sem hann hugðist innheimta þyrftu því að vera áætlaðar í heildarlántökukostnaði, en þar sem engar verðbætur hafi verið áætlaðar þar beri að líta svo á að þessi hluti lántökukostnaðar hafi ekki verið gefinn upp og þar með sé Íslandsbanka ekki heimilt að innheimta verðbætur.

Í fimmta lagi er fjallað um óréttmæta viðskiptahætti Íslandsbanka. Segir í bréfinu að þörf sé á að skoða almennt hvort verðtryggingarákvæði lánasamninga standist lög en kvartandi telji verðtryggingarákvæði samnings síns brjóta gróflega gegn ákvæði 1. mgr. 8. gr. laga nr. 57/2005, um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu, sem hljóði svo:

„Viðskiptahættir eru óréttmætir ef þeir brjóta í bága við góða viðskiptahætti gagnvart neytendum og raska verulega eða eru líklegir til að raska verulega fjárhagslegri hegðun neytenda. Viðskiptahættir sem brjóta í bága við ákvæði kafla þessa eru alltaf óréttmætir.“

Þegar kvartandi hafi yfirtekið umrætt lán í febrúar 2006 hafi útlán stóru bankanna þriggja stórlega aukist og farið vaxandi. Rannsóknarskýrsla Alþingis hafi staðfest stórkostlegt gáleysi og jafnvel ásetning stjórnna bankanna sem hafi falist í gríðarlegri áhættuhegðun. Þótt afleiðingar efnahagshrunsins séu að mörgu leyti þekktar í dag, þá hafi stjórnarmenn bankanna mátt vita vel um þær afleiðingar sem háttsemi þeirra gæti haft á íslenskan efnahag, þ.m.t. háa verðbólgu og atvinnu- og tekjumissi neytenda. Það sé skiljanlegt að bankar hafi almennt ekki viljað gera neytendum grein fyrir þess háttar áhættu sem hafi falist í stefnu og starfsemi þeirra, en engu að síður hljóti þeir almennt að bera ábyrgð á því að hafa leynt þeim upplýsingum fyrir neytendum.

Sé verðtrygging borin saman við váttryggingar sé auðvelt að greina sviksamlegt eðli þeirra og megi réttilega líkja verðtryggingu við stórfelld tryggingasvik. Með því að bjóða neytendum upp á tiltölulega lága nafnvexti með verðtryggingu, samanborið við t.d. háa óverðtryggða vexti, séu neytendur blekktir til þess að taka á sig skuldbindingar sem séu mun hærri og áhættusamari en þeir geri sér grein fyrir. Þá beri að benda sérstaklega á hversu óréttmætt það

sé ef bankar komist upp með það að tryggja sjálfa sig fyrir þeirra eigin gríðarlegu og gáleysislegu áhættuhegðun en láti neytendur borga trygginguna mánaðarlega og velti tjóninu jafnframt yfir á þá ef illa fer. Þessi verðtrygging sé nefnilega ígildi þess að lánveitandi tryggi sjálfan sig fyrir tjóni af völdum verðbólgu óháð því hvort hann sé sjálfur tjónvaldur, láti neytendur borga há tryggingagjöld en þeir eigi samt sem áður en sitja uppi með tjónið. Stórir bankar geti verið í aðstöðu til þess að hagnast mjög af verðtryggingunni með því beinlínis að auka verðbólgu, t.d. með stóráuknum útlánunum og með því að taka stöðu gegn krónunni. Í ljósi þessa sé ekki hægt að neita því að verðtrygging lána teljist til mjög óréttmætra viðskiptahátta.

Það hljóti að teljast miklu eðlilegra að lánastofnanir verðtryggi neytendalánasöfn sín hjá öðrum fjármálastofnunum eða aðilum sem hafi leyfi til þess að gera afleiðusamninga. Ef lánastofnanir verðtryggi lánasöfn sín hjá öðrum fjármálafyrirtækjum myndist eðlilegt og tiltölulega lágt gjald fyrir verðtryggingu og lánastofnanir séu síður líklegar til þess að geta hagnast af verðbólgu. Þetta fyrirkomulag tryggi að lánveitendur geti ekki velt stórfelldu tjóni yfir á neytendur auk þess að veita lánastofnunum verulegt aðhald gagnvart hraðri verðbólguvaldandi útlánaþenslu. Í ljósi þessa eðlilega fyrirkomulags verðtryggingar sé hugsanlega auðveldara að sjá hversu mjög óréttmætir viðskiptahættir felist í því að láta neytendur borga verðtrygginguna og sitja jafnframt uppi með tjónið þar sem tjónvaldurinn hafi jafnvel verið lánveitandinn sjálfur.

Hvernig sem Neytendastofa kunni að túlka í hvaða tilvikum upphæð lánagreiðslna sé umfram það sem árleg hlutfallstala kostnaðar gefi til kynna þá hljóti a.m.k. að koma almennt til álitu að heimila lánveitendum ekki að innheimta lántökukostnað sem þeir valdi beinlínis sjálfir. Sú mikla verðbólga sem t.d. komi fram í kjölfar efnahagshrunsins megi beinlínis rekja til gáleysislegrar fjárhagslegrar hegðunar Íslandsbanka sem og annarra banka. Það hljóti að vera eðlilegt að gera kröfu til þess að neytandinn njóti vafans þegar gerður sé greinarmunur á almennum áætluðum verðbótum vegna meðalverðbólgu annars vegar og hins vegar vegna verðbólguþess sem sé orsakað af áhættuhegðun lánveitenda. Stórt verðbólguþess væri líklegt til þess að hækka verðbætur fram yfir uppgefna árlega hlutfallstölu kostnaðar.

En í ljósi þess að Íslandsbanki hafi í þessu tilviki gert ráð fyrir 0% verðbólgu í sínum útreikningum á árlegri hlutfallstöku kostnaðar án þess að gefa aðra tölu til viðmiðunar með uppgefnum verðbólguþess hljóti að teljast rétt að úrskurða að allar greiddar lánagreiðslur af umræddu láni sem séu hærri en hlutfallstalan sem bankinn hafi reiknað feli í sér ofgreiðslur sem nemi mismuninum og Íslandsbanka beri að endurgreiða.

Í bréfinu er í sjötta lagi fjallað um úrskurðarhæfi Neytendastofu m.t.t. laga nr. 7/1936. Segir þar að áfrýjunarnefnd neytendamála hafi í einu máli fellt úrskurð um að Neytendastofa geti ekki gripið til aðgerða, er varði ákvæði samninga sem séu einkaréttarlegs eðlis. Auk þess liggi fyrir óopinbert mat lögfræðings neytendaréttarsviðs Neytendastofu, skv. samtali við umboðsmann kvartanda, að samkvæmt þeim úrskurði hafi hvorki Neytendastofa né aðrir aðilar eða stofnanir sem hafi það hlutverk að vernda neytendur tök á að grípa til aðgerða

samkvæmt lögum nr. 7/1936 til að fá úr því skorið hvort samningsskilmálar sem ætlaðir séu til almennrar notkunar séu ósanngjarnir. Í ljósi framangreinds sé óskað eftir því að Neytendastofa staðfesti fyrrnefnt mat að 2. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936 sé ekki virk, en þar með sé 1. mgr. ákvæðisins í heild sinni virk. Slíkt staðfesting muni veita kvartanda mjög sterka stöðu gagnvart Íslandsbanka varðandi samningsákvæði sem séu einkaréttarlegs eðlis og heyri undir Neytendastofu.

Í lok bréfsins eru kröfur kvartanda listaðar upp í tólf liðum:

1. Að fallist verði á að Íslandsbanki hafi brotið gegn upplýsingaskyldu sinni, m.a. með því að lýsa ekki með skýrum og raunsæjum hætti hvernig verðlagsvísitölubinding myndi hafa áhrif á greiðslur og eftirstöðvar lánsins.
2. Að Íslandsbanka verði bannað að innheimta verðbætur á lánið í ljósi þess hve brot hans á upplýsingaskyldu hafi verið alvarlegt og meðfylgjandi greiðsluáætlun hafi verið sérstaklega villandi.
3. Að fallist verði á að Íslandsbanka hafi ekki verið heimilt og verði bannað að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar samkvæmt vísitölu eða breyta henni með öðrum hætti.
4. Að fallist verði á að Íslandsbanka hafi ekki verið heimilt og verði bannað að krefja kvartanda um verðbætur í ljósi þess að hvorki í heildarlántökukostnaði né í árlegri hlutfallstölu kostnaðar hafi verið gert ráð fyrir neinum verðbótum.
5. Að Íslandsbanka hafi verið óheimilt og verði bannað að innheimta greiðslur sem hafi verið umfram það sem upphaflega reiknuð árleg hlutfallstala kostnaðar hafi gefið til kynna.
6. Að þrátt fyrir ákvæði um breytilega vexti verði Íslandsbanka bannað að hækka vexti á láninu umfram það sem árleg hlutfallstala kostnaðar segi til um.
7. Að Íslandsbanka verði bannað að hækka vexti á láninu af þeirri einföldu ástæðu að í hægra haus bréfsins standi stórum stöfum „*FASTIR VEXTIR*“.
8. Að fallist verði á að heildarlántökukostnaður sem upp sé gefinn í verðtryggðum lánsamningi teljist samkvæmt 7. gr. laga nr. 121/1994 innihalda allar áætlaðar verðbætur.
9. Að Íslandsbanki verði ákvarðaður bótaskyldur samkvæmt 15. gr. laga nr. 121/1994.
10. Að staðfest verði að verðtrygging neytendalána teljist til óréttmætra viðskiptahátta.
11. Að staðfesti verði að 2. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936 sé ekki virk.
12. Að staðfest verði að 2. másl. 1. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936 sé virkur.

Þar sem umrætt skuldabréf sé í nauðungasölufærli sé þess óskað að málið fái flýtimeðferð eða a.m.k. forgangsröðun.

II.

Málsmeðferð

1.

Erindið var sent Íslandsbanka til umsagnar með bréfi Neytendastofu, dags. 31. október 2012. Í bréfinu var vakin sérstök athygli á því að umfjöllun um úrskurðarhæfi Neytendastofu m.t.t. samningalaga, og þar með 11. og 12. kröfuliður lántaka, sé beint til stofnunarinnar og telji hún ekki þörf á skýringum eða athugsemdum bankans þar um.

Svar Íslandsbanka barst með bréfi, dags. 13. nóvember 2012. Í bréfinu segir að umrætt skuldabréf hafi verið gefið út þann 9. mars 2005 upphaflega að fjárhæð 10.200.000 kr. Um hafi verið að ræða veðskuldabréf, jafngreiðslulán, sem bundið væri vísitölu neysluverðs með vaxtaendurskoðunarákvæði. Þann 24. febrúar 2006 hafi átt sér stað skuldskeyting á veðskuldabréfinu en þá hafi kvartandi verið samþykktur sem nýr skuldari og hafi hann ritað undir skjal sem beri heitið „Áritun um skuldaraskipti á veðskuldabréfi“ en það skjal hafi innihaldið yfirlýsingu þess efnis að hann samþykkti að gerast nýr skuldari og að hann hefði kynnt sér skilmála bréfsins sem væru óbreyttir.

Á þeim tíma sem skuldskeytingin hafi átt sér stað þurfi að horfa til þeirra gagna sem hafi verið aðgengileg og sem eðlilegt sé að nýr skuldari kynni sér við skuldskeytingu en það séu: lánsúmsókn, greiðsluáætlun, yfirlit yfir framkvæmdar greiðslur og fleiri fylgigögn með veðskuldabréfinu en stuðst verði við framangreind gögn til rökstuðnings vegna kvörtunar kvartanda.

Kvartandi sé íslenskur ríkisborgari og hafi verið 28 ára, fjárráða einstaklingur er hann gerðist skuldari að framangreindu veðskuldabréfi. Fyrsti gjalddagi kvartanda hafi verið 1. mars 2006 og hafi það verið 12. gjalddagi veðskuldabréfsins frá útgáfudegi þess. Þann 1. nóvember 2010 hafi kvartandi hætt að greiða af skuldabréfinu og hafi ekki greitt af því síðan.

Íslandsbanka hafi ekki borist tilkynningar þess efnis að kvartandi hafi geymslugreitt þá upphæð sem hann hafi talið sig eiga að greiða heldur hafi kvartandi eingöngu mótmælt því að honum bæri að greiða þá upphæða sem Íslandsbanki hafi reynt að innheimta.

Í bréfinu er kröfuliðum lántaka svarað í sömu röð og gert var í lok erindis.

Íslandsbanki mótmælir fyrsta kröfulið kvartanda þar sem því er haldið fram að bankinn hafi brotið gegn upplýsingaskyldu sinni. Ljóst sé að þau gögn sem kvartandi hefði getað kynnt sér og gert hafi verið ráð fyrir að hann hefði kynnt sér hefðu veitt nægjanlegar upplýsingar svo nýr skuldari gæti gert sér grein fyrir eðli lánsins. Með einföldum samanburði á greiðsluáætluninni og greiðslusögu samningsins hefði kvartanda átt að vera ljóst að greiðslurnar myndu sveiflast á milli mánaða en á fyrsta gjalddaga hafi upphaflegur skuldari greitt 33.565 kr. og tæpu ári síðar hafi hann greitt 51.771 kr. Þannig að ljóst sé af greiðslusögu

lánsins að afborganirnar færu hækkandi, enda væri veðskuldabréfið bundið vísitölu neysluverðs. Að auki undirstriki einfaldur samanburður á greiðslusögunni og greiðsluáætluninni það sem nú þegar hafi komið fram, þ.e. að greiðsluáætlunin hafi verið byggð á þágildandi vísitölu og þeim vöxtum og verðskráum sem í gildi hafi verið í Íslandsbanka við gerð greiðsluáætlunarinnar. Kvartanda hafi verið bent á fyrirvara þess efnis sem fram komi á forsíðu greiðsluáætlunarinnar en þar segi orðrétt: „*Athugið að áætlun þessi er byggð á núgildandi vísitölu og þeim vöxtum og verðskráum sem í gildi eru í Íslandsbanka h.f. við gerð áætlunarinnar. Þeir þættir geta tekið breytingum í samræmi við ákvæði lánessamnings.*“ Framangreind tilvitnun byggir á 2. mgr. 6. gr. og 1. mgr. 12. gr. laga nr. 121/1994.

Framangreint hefði einnig átt að vera augljóst hefði greiðsluáætlunin verið borin saman við greiðslusöguna, en áætlunin hafi gert ráð fyrir að á fyrsta gjaldaga ætti að greiða 40.371 kr. en ekki 33.565 kr. (sem skýrist þó að vissu leyti væntanlega af því að lánið hafi verið veitt þann 9. mars 2005 en ekki í byrjun mánaðarins) og þann 1. febrúar 2006 hafi greiðsluáætlunin gert ráð fyrir að greiða þyrfti 49.778 kr. en í raun hafi fyrri skuldari þá greitt 51.771 kr. Ljóst sé að greiðslurnar fari hækkandi og hefði kvartanda átt að vera framangreint ljóst enda hafi framangreindar upplýsingar verið aðgengilegar á tíma skuldskeytingarinnar.

Þessu til viðbótar megi einnig benda á að ef greiðsluáætlunin sé skoðuð sé ljóst að staðið sé við upplýsingaskyldu lánveitanda skv. lögum nr. 121/1994 enda sé skjalið sniðið að 6. gr. laganna.

Af framangreindu sé ljóst að þau gögn sem kvartandi hafði aðgang að á þeim tíma sem láninu var skuldskeytt hafi leitt til þess að upplýsingaskyldu Íslandsbanka var fullnægt.

Íslandsbanki mótmæli öðrum kröfuflið með vísan til umfjöllunar um þær upplýsingar sem lágu fyrir er kvartandi gerðist nýr skuldari að veðskuldabréfinu.

Íslandsbanki mótmæli einnig þriðja kröfuflið enda sé ljóst að fram kom á skuldabréfinu og greiðsluáætluninni að gjöld og greiðslur myndu taka breytingum og hafi það verið tilgreint í áður nefndum fyrirvara en þar komi fram að upplýsingar sem fram komi í greiðsluáætluninni taki breytingum við ákveðnar aðstæður.

Um fjórða kröfuflið segir að gert hafi verið ráð fyrir þágildandi vísitölu þegar lánið hafi verið veitt þann 9. mars 2005 og hefði kvartandi kynnt sér þau gögn sem fyrir lágu er láninu var skuldskeytt hefði honum átt að vera ljóst að greiðslurnar myndu taka breytingum og hann hefði einnig getað séð að þær hefðu gert það. Hvað varði þá kröfu kvartanda að Íslandsbanka hafi borið að reikna verðbólgu fyrir lánstímann þá sé því mótmælt sem óraunhæfu. Því til stuðnings sé vísað í það að löggjafinn hafi gert sér grein fyrir því að óraunhæft sé að gefa út haldbæra verðbólguþá fyrir jafn langt tímabil og um ræði með umræddu veðskuldabréfi enda ekki gerð sú undantekningarlaus krafa á lánveitanda að reikna verðbólgu inn í

greiðsluáætlunina, líkt og fram komi í 1. mgr. 12. gr. og 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994. Enn síður gefi löggjafinn vísendingar um við hvaða prósentutölu eigi að miða hvað hugsanlega verðþróun varði.

Að auki megi benda á að nú liggi fyrir frumvarp um breytt lög um neytendalán sem feli í sér að lánveitandi þurfi ekki að reikna verðbætur inn í greiðsluáætlunina enda hafi löggjafanum verið ljóst frá byrjun að ekki væri hægt að reikna hana með vissu og að lánveitandi hafi því verið veitt undanþága í lögnum, undanþágu sem núna eigi að gera að aðalreglu skv. nýju frumvarpi. Verði í raun ekki annað séð en að allar getgátur um verðþróun gætu einnig orðið tilefni kvartana af þessu tagi sem hér séu hafðar uppi, t.d. ef lánveitandi hafi ofmetið áhrif verðbreytinga.¹

Með vísan til fyrri umfjöllunar mótmælir Íslandsbanki fimmta kröfulið.

Um sjötta kröfulið segir í bréfinu að skilmálar lánsins kveði skýrt á um að vextirnir séu breytilegir, vísað sé til nafns skuldabréfsins „*VEDSKULDABRÉF MED VAXTAENDURSKOÐUNARÁKVÆÐI*“ auk þess sem 5. gr. skuldabréfsins beri heitið *VAXTAENDURSKOÐUN*. Ákvæði sem kvartandi hafi kvittað fyrir að hafa kynnt sér.

Kröfulið sjö er einnig mótmælt með vísan til umfjöllunar um sjötta lið.

Íslandsbanki mótmæli einnig kröfulið átta með vísan til umfjöllunar um þá fyrirvara sem fram komi í skuldabréfinu sjálfu og greiðsluáætlun.

Því sé mótmælt að bankinn sé bótaskyldur skv. 15. gr. laga nr. 121/1994, sbr. nýunda kröfuliður, með vísan til þess að Íslandsbanki hafi uppfyllt upplýsingaskyldu sína við lánveitinguna og við skuldskeytinguna og hefði kvartanda átt að vera ljós sú skuldbinding sem fólst í því að skrifa undir skuldskeytingarskjölin.

Um tíunda kröfulið segir að Íslandsbanki mótmæli því að verðtrygging teljist til óréttmætra viðskiptahátta enda geri lög nr. 121/1994 ráð fyrir verðtryggingu, sbr. orðalag 1. mgr. 12. gr. laganna þar sem segi m.a. „*Ef lánessamningur heimilar verðtryggingu ...*“ Hafi ætlunin verið að banna lánveitendum að verðtryggja neytendalán sé heldur sérstakt að gera ráð fyrir þeim möguleika að lánessamningur geti innihaldið verðtryggingu.

Að lokum segir í bréfinu að þó Neytendastofa hafi tiltekið í bréfi sínu að ekki væri þörf á athugasemdum Íslandsbanka við 11. og 12. kröfulið þá sé því komið á framfæri að bankinn mótmæli því að 2. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936 eða 2. másl. 1. mgr. 36. gr. b. sömu laga eigi við í málinu enda ljóst að lánveitingin standist ákvæði laga nr. 121/1994 með öllu.

¹ Það skal tekið fram að ákvæðum frumvarpsins var breytt í meðförum þingsins eftir að bréf Íslandsbanka barst Neytendastofu.

Íslandsbanka að gefa þær upplýsingar með beinum og skýrum hætti. Upplýsingaskyldan sé hjá Íslandsbanka og varla sé hún uppfyllt á þann hátt að veita óljósar vísbendingar með því að sýna kvartanda greiðslusögu lánsins og ætlast til þess að kvartandi framkvæmi mjög flókna útreikninga og samanburð sem ólíklegt sé að meðalneytandi kunni eða muni gera. Tilgangurinn með upplýsingaskyldunni sé einmitt sá að neytandinn fái skýrar og skiljanlegar upplýsingar um lánakjör en þurfi ekki sjálfur að afla þeirra með mikilli fyrirhöfn. Ennfremur muni kvartandi ekki til þess að Íslandsbanki hafi kynnt fyrir sér greiðslusöguna og fengið viðeigandi skýringar og leiðbeiningar í tengslum við það.

Það sé fullmikils til ætlast af kvartanda að hafa átt að bera saman sína fyrstu mánaðargreiðslu upphaflegs útgefanda skuldabréfsins og draga einhverjar ályktanir út frá mismun þessara greiðslna að teknu tilliti til þess að fyrsta greiðsla miðaðist við að lánið var gefið út 9. dag mánaðar en yfirtekið ári síðar 1. dag mánaðar. Það sé nokkuð örvæntingafullur málatilbúnaður að í þessu felist upplýsingar um eðli lánsins sem séu settar fram á skýran hátt, enda afar ólíklegt að þetta veki almennt eftirtekt neytenda. Ennfremur sé varla hægt að fallast á að neytandi beri ábyrgð á að komast að því hvað þetta merki og framkvæmi flókna útreikninga til þess að átta sig á eðli lánsins.

Kvartandi óski eftir að Neytendastofa skoði vandlega þær grófu blekkingar sem Íslandsbanki beiti í málatilbúnaði sínum. Bankinn reyni að gefa í skyn að mánaðargreiðslur upphaflegs útgefanda skuldabréfsins hafi hækkað á tæpu ári úr 33.565 kr. í 51.771 kr. Þetta sé auðvitað ekki boðlegur samanburður þar sem fyrri talan sé ekki fyrir fullan mánuð. Sé hinsvegar miðað við næsta mánuð á eftir megi sjá að hækkunin á einu ári sé einungis um 2.000 kr. Það sé alls ekki svo há upphæð fyrir svo langan tíma og í samræmi við það sem neytendur geti vænst miðað við að greiðslur sveiflist lítillaga vegna einhverskonar vísitölubindingu. Þá beri einnig að geta þess að í greiðslusögu fyrsta ársins komi það þrisvar fyrir að greiðslur lækki lítillaga á milli mánaða þannig að kvartandi mætti ætla af þessari greiðslusögu að vísitölubindingin væri sveiflukennð en ylli ekki stórvægilegum frávikum frá greiðsluáætlun. Það hafi því ekki kveikt á stórvægilegum viðvörunarmerkjum þótt fyrsta mánaðargreiðsla lántaka væri u.þ.b. 2.000 kr. hærrí en sú greiðsla sem fram hafi komið á greiðsluáætlun. Það sem hafi þó verið kvartanda algjörlega hulið og ekki komi fram í greiðslusögunni séu eftirstöðvar lánsins. Kvartandi hafi ekki haft ástæðu til þess að hafa miklar áhyggjur af smávægilegum sveiflum í upphæð mánaðargreiðslna, enda í góðri trú um að hann væri að greiða niður lánið með hverri afborgun. Greiðsluáætlunin hafi gefið það skýrt til kynna að eftirstöðvar myndu lækka en engar skýrar vísbendingar hafi verið um að eftirstöðvar myndu hækka í stað þess að lækka.

Íslandsbanki hafi lokið röksemdafærslu við þennan lið með vísun til 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994. Augljóslega sé sú lagatilvísun algjörlega gagnslaus fyrir bankann þar sem þessi málsgrein eigi einungis við ef ekki sé unnt að reikna árlega hlutfallstölu kostnaðar. En þar sem Íslandsbanki hafi óneitanlega gefið upp hlutfallstöluna hafi honum greinilega verið unnt að reikna hana.

Síðari lagatilvísun Íslandsbanka sé einnig haldlaus í ljósi ítarlegs rökstuðnings og vísan til lögskýringa og tilskipana Evrópusambandsins sem kvartandi hafi lagt fram í kvörtun sinni auk frekari rökstuðnings.

Í fyrsta kröfulið hafi kvartandi bent á að upplýsingaskylda hafi ekki verið uppfyllt en í öðrum kröfulið sé vísað til þess að Íslandsbanki hafi sett fram upplýsingar sem hafi verið svo villandi að ætla megi að bankinn væri vísvitandi að blekkja kvartanda. Með því að setja fram greiðsluáætlun sem geri ekki ráð fyrir neinni verðbólgu fái kvartandi enga tilfinningu fyrir eðli lánsins og hvernig verðbólga geti haft áhrif á eftirstöðvar þess og greiðslubyrði. Kvartandi hafi verið mjög líklegur til þess að túlka greiðsluáætlunina á þann hátt að eftirstöðvar lækkuðu með hverri greiðslu og ekki væri von á miklum hækkunum á greiðslubyrði. Bankinn hafi ekki haft neina ástæðu til þess að gefa ekki upp greiðsluáætlun samkvæmt verðbólguþá Seðlabankans eða notast við sambærilegar viðmiðanir. Samkvæmt tilskipun 87/102 beri lánveitanda að gefa eins nákvæmar upplýsingar um þróun breytilegs lántökukostnaðar og unnt sé en greiðsluáætlun fyrir verðtryggt lán miðað við 0% verðbólgu á lánstímanum hafi augljóslega verið villandi upplýsingagjöf sem virðist ekki hafa þjónað öðrum tilgangi en að auka líkur á því að kvartandi samþykkti að gangast undir skilmála þess og hafa þannig áhrif á fjárhagslega hegðun hans, en það sé brot á 8. gr. laga nr. 57/2005.

Um þriðja kröfulið segir að í upphaflegu erindi hafi verið ítarlega rökstutt hvernig Íslandsbanka hafi ekki verið heimilt að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar. Bankinn hafi engar athugasemdir gert við lagarök kvartanda en kjósi engu að síður að notast áfram við túlkun sína á ákvæðum laga nr. 121/1994 sem kvartandi hafi þó sýnt fram á að standist ekki lög og stríði ennfremur gegn tilskipun nr. 87/102. En jafnvel þótt það komu mögulega til greina að Íslandsbanka hefði verið heimilt að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar, þá hljóti bankanum að hafa verið skylt að birta nýuppfærða hlutfallstölu mánaðarlega, þ.e. með hverjum greiðsluseðli, alveg eins og honum hafi verið skylt að birta upphaflegu hlutfallstöluna. Ef upprunalega hlutfallstalan sé eina hlutfallstalan sem kvartanda hafi verið sýnd samkvæmt lánsamningi og engar aðrar endurreiknaðar hlutfallstölur hafi komið fram á greiðsluseðlum eða með öðrum viðunandi hætti, þá sé einsýnt að upphaflega hlutfallstalan sé sú sem gildi og takmarki hækkun lántökukostnaðar. Hér geti Íslandsbanki ekki byggt kröfur sínar á ósýnilegum eða óreiknuðum hlutfallstölum.

Aftur vísi svo bankinn til 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994 sem eigi augljóslega ekki við eins og áður hafi verið rakið.

Til áréttingar þyki rétt að vekja sérstaka athygli á b. lið 2. mgr. 4. gr. tilskipunar 87/102 þar sem segi að í skriflegum lánsamningi skuli koma fram yfirlýsing um það við hvaða aðstæður megi breyta árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Í ákvæðinu segi ennfremur að í því tilviki að ekki sé unnt að gefa yfirlýsingu um árlega hlutfallstölu kostnaðar, skuli veita neytandanum nægjanlegar upplýsingar í skriflegum samningi.

Það sé alveg ljóst að hvergi í umræddum lánsamningi sé að finna yfirlýsingu um það við hvaða aðstæður megi breyta hlutfallstölunni. Íslandsbanki virðist því einfaldlega gefa sér að þar sem skilmálar lánsamningsins feli í sér breytilegan lánskostnað jafngildi það heimild til þess að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar. Í seinni hluta áður nefnds b. liðar 2. mgr. 4. gr. tilskipunar 87/102 sé sú klausa sem ákvæði 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994 byggir á og Íslandsbanki beiti ítrekað í málatilbúnaði sínum án þess að gera sér grein fyrir að hún eigi ekki við, enda hafi bankinn gefið upp þessa hlutfallstölu.

Um athugasemdir Íslandsbanka við fjórða kröfulið segir í bréfi kvartanda að bakgrunnur laga nr. 121/1994 hafi verið ítarlega rakinn í upphaflegu erindi og sannað umfram allan vafa að verðbætur séu óhjákvæmilegur hluti af heildarlántökukostnaði og sé sérstaklega ekki undanskilinn við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Íslandsbanki beri fulla ábyrgð á rangri lagatúlkun og þeim mistökum að sleppa verðbótum bæði úr hlutfallstölunni og heildarlántökukostnaði. Það sé engin málsvörn fyrir bankann að hafa veitt tilteknar upplýsingar með öðrum hætti. Í þessum kröfulið sé nefnilega sérstaklega bent á það að lánveitanda sé stranglega skylt að gefa upp alla kostnaðarliði lántökukostnaðar í þessum mjög vel skilgreindu tölulíðum. Lögin séu mjög skýr hvað þetta varði og að lánveitandi geti ekki krafist lántökukostnaðar sem ekki sé tiltekinn í heildarlántökukostnaði eða í árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Það breyti því engu ef slíkar upplýsingar séu gefnar upp á annan hátt í skilmálum eða fyrirvörum skuldabréfsins. Íslandsbanki þurfi að bera ábyrgð á þeim mistökum sínum að gefa verðbætur hvorki upp sem hluta af heildarlántökukostnaði né í árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Hann hafi því ekki heimild til þess að innheimta verðbætur og kvartandi eigi því rétt á endurgreiðslu allra verðbóta sem hann hafi áður greitt.

Það sé mikill misskilningur hjá Íslandsbanka að kvartandi hafi gert kröfu um að bankanum hafi borið að reikna út verðbólgu fyrir lánstímann. Kvartandi hafi ekki gert slíka kröfu og sé því ekki ástæða til þess að taka til greina mótmæli bankans gagnvart óraunhæfri kröfu sem ekki hafi verið gerð. Þessi misskilningur bankans afhjúpi hins vegar rangan skilning á 12. gr. laga nr. 121/1994 og sé reyndar í hrópandi mótsögn við hvernig hann reikni árlega hlutfallstölu kostnaðar miðað við breytilega vexti. Þar hafi Íslandsbanki réttilega notast við upphafsvexti en ekki áætlaða meðalvexti yfir allan lánstímann. Íslandsbanka ætti því að hafa verið ljóst að honum hafi ekki verið neitt til fyrirstöðu í því að meta lánskostnað vegna verðbóta með nákvæmlega sama hætti og hann hafði gert fyrir vaxtakostnaðinum, nefnilega með því að notast við þær verðbætur sem fyrir lágu í upphafi lánstímans. Hefði hann t.d. getað notast við fyrirbyggjandi verðbólguþá Seðlabankans. Vissulega megi segja að viðeigandi leiðbeiningar hafi skort í lögum nr. 121/1994, en það sé ekki afsökun fyrir því að koma sér hjá þeirri ríku upplýsingaskyldu sem kveðið sé á um í lögnum og tilskipun nr. 87/102 sem þau byggja á.

Það verði að teljast mjög bagalegt að Íslandsbanki reyni að nota þá afsökun fyrir því að hafa sleppt verðbótum við útreikning á heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar að óraunhæft hafi verið að reikna út verðbólgu fyrir allan lánstímann. Það hefði verið álíka

óraunhæft að reikna viðeigandi meðalgildi breytilegra vaxta fyrir sama tímabil, enda fylgi þeir að miklu leyti verðlagsvísitölu og öðrum óvissuþáttum. Íslandsbanki hefði því með nákvæmlega sömu rökum getað sleppt breytilegum vöxtum við útreikning á hlutfallstölunni. Það sé þó grundvallaratriði í 12. gr. laga nr. 121/1994 að taka beri tillit til breytilegra vaxta miðað við upphafsvexti en ekki samkvæmt einhverskonar áætluðum meðalvöxtum yfir lánstímann. Í tilskipun nr. 87/102 sé einmitt sérstaklega tiltekið að í þeim tilvikum þar sem lántökukostnaður er breytilegur, skuli reikna hlutfallstölna út frá því hvernig þessir breytilegu kostnaðarliðir standi í upphafi lánstímans. Verðbætur ráðist því af þeim verðbólguhorfum sem séu við upphaf lánstímans. Verðbætur geti því aðeins verið gefnar upp sem 0 kr. ef verðbólguþá sé 0%. Það skipti því engu máli við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar þótt Íslandsbanki hafi ekki treyst sér til þess að spá fyrir hvernig breytilegir kostnaðarliðir breyttust yfir lánstímann. Bankanum hafi einfaldlega borið að taka alla breytilega kostnaðarliði eins og þeir stóðu í upphafi lánstímans. Það sé alveg ljóst að verðbætur sem séu óneitanlega hluti af lántökukostnaði séu þekktar í upphafi lánstímans og þær verði ekki undanskildar.

Þá hafi Íslandsbanki reynt að komast hjá ákvæðum núgildandi laga nr. 121/1994 með vísun í fyrirhugaðar breytingar á lögnum. Augljóslega sé engin málsvörn í því fyrir bankann að vísa í fyrirhugaðar lagabreytingar, enda ótækt að bankinn ætli að nýta sér lagaákvæði sem ekki hafi öðlast gildi. En jafnvel þó búið væri að gera lagabreytingar, þá gildi einungis þau lög sem í gildi voru þegar lánsamningurinn var gerður.

Í ljósi ítrekaðs ásetnings og mistúlkunar bankans á 12. gr. laga nr. 121/1994 sé vert að benda á að í 6. mgr. 1. gr. a. tilskipunar nr. 87/102, eins og ákvæðinu var breytt með tilskipun nr. 90/88, sem lá til grundvallar ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994, segi:

„Þegar um er að ræða lánsamninga, sem í eru ákvæði er heimila breytingar á vaxtagjöldum og upphæð eða stigi annars kostnaðar er fellur undir árlega hlutfallstölu kostnaðar en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður, skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að vextir og annar kostnaður verði óbreytanlegur og gildi fram til loka lánsamnings.“

Því ætti að blasa við að Íslandsbanki hafi átt að gefa upp allan breytilegan kostnað eins og hann standi í upphafi lánstímans. Að lokum vilji kvartandi áréttta að í upphaflegu erindi hafi verið rakið ítarlega hvernig þessi túlkun haldist óbreytt frá því að lög um neytendalán tóku fyrst gildi árið 1993 og að engin efnisleg breyting hafi orðið á ákvæðinu þegar löggin voru endurútgefin árið 1994.

Vegna fimmta kröfuliðar er ítrekað að samkvæmt lögum nr. 121/1994 sé lánveitendum almennt óheimilt að rukka neytanda um hærri lántökukostnað en þann sem árleg hlutfallstala segi til um. Það sé eingöngu heimilt að gera að uppfylltu því skilyrði að lánveitandi færi sönnur á að neytandinn hafi vitað hver lántökukostnaðurinn yrði. Það sé alveg ljóst að

Íslandsbanki hafi ekki fært neinar sönnur á að kvartandi hafi vitað hver lántökukostnaðurinn væri. Hann hafi aðeins sett fram loðnar og óljósar getgátur um að kvartandi hafi haft aðgang að gögnum sem nýta mætti til útreikninga og samanburðar. Að öðru leyti sé vísað til fyrri athugasemda við þriðja og fjórða kröfulið.

Um sjötta kröfulið segir að eins og fram hafi komið um þriðja, fjórða og fimmta lið þá hafi Íslandsbanki ekkert rými til þess að hækka lántökukostnað. Þar með hafi bankinn nánast ekkert svigrúm til þess að hækka vexti á láninu og honum hljóti því að vera óheimilt að hækka vexti umfram það sem hin árlega hlutfallstala kostnaðar segi til um, eða þá að honum sé a.m.k. ekki heimilt að innheimta þá.

Um sjöunda lið segir að á neytendalánamarkaði sé í hugum neytenda skýr munur á föstum vöxtum og breytilegum vöxtum. Lánessamningur sem innihaldi tvö ósamrýmanleg ákvæði hljóti að teljast óskýr og eðlilegt að annað ákvæði sé úrskurðað ógilt. Við mat á því hvort ákvæðið skuli ógilda hljóti úrskurðaraðili (í þessu tilfalli Neytendastofa) að úrskurða út frá því hvað komi sér betur fyrir neytandann og með hliðsjón af sjötta kröfulið.

Um áttunda kröfulið segir að heildarlántökukostnaður neytenda sé skilgreindur svo í d. lið 4. gr. laga nr. 121/1994 „*Heildarlántökukostnaður neytanda er allur kostnaður sem hlýst af töku lánsins og neytanda ber að greiða, þar með taldar vaxtagreiðslur.*“ Með orðinu „hlýst“ og orðalaginu „neytanda ber að greiða“ sé allur vafi tekinn af því að heildarlántökukostnaður innihaldi allan lántökukostnað sem neytandi greiði á lánstímanum.

Ef Íslandsbanki telji sig eiga rétt á að innheimta verðbætur, þá verði sá lántökukostnaður að vera áætlaður hluti heildarlántökukostnaðar, enda þurfi að tiltaka allan kostnað sem hljótist af láninu, þ.e. meðtalinn framtíðarkostnað. Það sé því alveg ljóst að annað hvort muni Neytendastofa úrskurða um þennan kröfulið að heildarlántökukostnaður innihaldi allar áætlaðar verðbætur (sem séu þá 0 kr. samkvæmt sundurliðun Íslandsbanka á heildarlántökukostnaði) eða að heildarlántökukostnaðurinn innihaldi ekki verðbætur, en það þýði að Íslandsbanka verði óheimilt að innheimta þann kostnað, sbr. umfjöllun í fjórða kröfulið.

Ítrekaðar eru fyrri kröfur og fyrri rök vegna níunda kröfuliðar.

Íslandsbanki virðist misskilja tíunda kröfulið kvartanda. Bankinn virðist ganga út frá því að kvartandi túlki lög nr. 121/1994 á þann hátt að þau banni verðtryggingu. Bankinn hafi þannig sett fram algjörlega óþarfa röksemdarfærslu fyrir því að lög nr. 121/1994 geri ráð fyrir að verðtrygging sé lögleg enda sé það augljóst og komi auk þess margítrekað fram í upphaflegu erindi, enda sé kvartandi einmitt sérstaklega að kvarta undan því að Íslandsbanki hafi ekki uppfyllt upplýsingaskyldu samkvæmt lögnum varðandi verðbætur af verðtryggðu húsnæðisláni. Kvartandi gefi hvernig í skyn að verðtrygging sem slík sé óheimil í lögum nr. 121/1994. Hins vegar hafi verið á það bent í erindinu að framkvæmd verðtryggingar í

lánssamningum samrýmist ekki lögum um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001. En það sé þó óviðkomandi þessum kröfulið.

Neytendastofa hafi heimild til þess að úrskurða að tilteknir viðskiptahættir verði bannaðir, en væntanlega geti hún jafnframt ákvarðað að viðskiptahættir sem áður hafi verið heimilaðir í lögum verði bannaðir ef sýnt sé fram á að þeir viðskiptahættir séu óréttmætir, enda beri henni að banna óréttmæta viðskiptahætti. Í lögum nr. 57/2005 sé Neytendastofu falin heimild til þess að banna viðskiptahætti sem brjóti gegn ákvæðum laganna. Kvartandi hafi í erindi sínu sýnt fram á að verðtrygging neytendalána brjóti gegn 8. og 9. gr. laganna. Neytendastofu sé því bæði heimilt og skylt að úrskurða að verðtrygging neytendalána teljist til óréttmætra viðskiptahátta sem beri að banna.

Kvartandi vilji sérstaklega benda á að skilyrði þess að verðtrygging geti hugsanlega talist ásættanleg fyrir neytendur væri að þeir gætu sæmilega treyst því að tekjur þeirra héldust í takt við verðlagsvísitölu samfara því að gerð kjarasamninga tæki mið af verðbólguþáttum. En það sem raski þessum forsendum verulega séu óvænt verðbólguþáttur sem geti verið verulega langt umfram samsvarandi tekjuleiðréttingar neytenda. Það sé óneitanlega staðreynd að lánveitendur séu í raun í aðstöðu til þess að valda slíkum verðbólguþáttum með óábyrgri fjárhagshegðun, einkum í formi mikillar útlánþenslu, en það sé óumdeilt að slíkt hafi átt sér stað í aðdraganda efnahagshrunsins. Þar sem að í verðtryggðum neytendalánasamningum sé enginn greinarmunur gerður á vísitöluhækkunum af völdum óábyrgrar hegðunar lánveitenda og öðrum þáttum sem áhrif hafi á vísitöluna sé ljóst að lánveitendur innheimti verðbætur óháð því hvort stór hluti þeirra sé til kominn vegna þeirra eigin starfsemi og hegðunar. Undir eðlilegum kringumstæðum eigi tjónvaldur að bæta tjónþola tjón sitt en ljóst sé að í tilfelli íslensku bankanna hafi þeir innheimt verðbætur af neytendum vegna þess verðbólguþáttur sem þeir hafi sjálfir borið ábyrgð á. Það sé því alveg ljóst að stór hluti verðbóta sem neytendur greiði vegna verðtryggðra lána sé kostnaður sem sé af völdum óábyrgrar hegðunar lánveitenda.

Einnig beri að nefna ójafnræðið sem felist í því að neytendur hafi sem einstaklingar enga möguleika á að hafa áhrif á verðlagsvísitölu en það geti þó einstakir lánveitendur gert. Það sé nógu slæmt að neytendur beri alla áhættu af verðlagsþróun en auk þess geti lánveitendur sem séu með jákvæðan verðtryggingarjöfnuð beinlínis haft hag af því að valda verðbólgu í trausti þess að lántakar greiði mun hærri verðbætur. Jafnframt sé ljóst að forsendur neytenda við töku verðtryggðra neytendalána innihaldi ekki þau verðbólguþáttur sem kunni að verða á lánstímanum vegna óábyrgrar hegðunar lánveitanda. Viðkomandi lánakjör virðist því mun hagstæðari en síðar kunni að koma í ljós vegna þessara verðbólguþáttur sem neytendur hafi ekki séð fyrir en lánveitendur beri ábyrgð á og hafi mátt vita að gætu komið til vegna t.d. áhættusamrar fjármálastefnu þeirra. Það sem hér skipti mestu máli sé ekki endilega það tjón sem hægt sé að sanna að neytandinn hafi orðið fyrir heldur að núverandi fyrirkomulag verðtryggingar verji lánveitendur fyrir hugsanlegu tjóni af verðbólgu sem þeir sjálfir valdi en skuldbindi neytendur til þess að borga tjónið með auknum verðbótum en auk þess þurfi

neytendur einnig að þola hækkað verð á vörum og þjónustu án þess að hljóta viðunandi leiðréttingu á tekjum.

Í ljósi þess að verðtrygging neytendalána hér á landi taki ekki tillit til verðlagsvísitölubreytinga sem geti eða hafi orðið vegna fjárhagshegðunar lánveitenda sjálfra verði ekki hjá því komist að líta á slíka verðtryggingu sem óréttmæta viðskiptahætti.

Íslandsbanki afhjúpi á afar athyglisverðan hátt vanþekkingu og virðingarleysi sitt fyrir lögum með óþörfum, vafasömum og haldlausum mótmælum við kröfuliði 11 og 12, sem að vísu hafi ekki verið beint til bankans. Það sé þó full ástæða fyrir Neytendastofu að athuga vel þessar athugasemdir Íslandsbanka, því þær gefi sterka vísbendingu um hvernig bankinn reyni að túlka lög sér í hag á augljóslega rangan hátt auk þess að setja fram mótsagnakennd rök.

Í þessum kröfulið hafi kvartandi viljað að Neytendastofa staðfesti að stofnunin hefði ekki heimild til þess að úrskurða á grundvelli laga nr. 7/1936. Til upplýsingar fyrir Íslandsbanka vilji kvartandi taka fram að staðfesting Neytendastofu á þessum kröfuliðum komi til með að nýtast kvartanda ef hann þurfi að gera kröfu gegn bankanum því þá sé það túlkun neytanda á lánsamningnum sem gildi í þeim tilfellum sem vafi um merkingu samnings sé til staðar og ólíkar túlkanir samningsaðila geti báðar átt við. Það breyti því engu hvort Íslandsbanki telji að lánveiting hans sé í samræmi við lög, því það sé sú túlkun sem komi neytandanum betur sem gildi. Það skuli þó áréttað að bankinn taki í raun undir kröfulið 11 sem sé skiljanlegt ef hann vilji ekki að Neytendastofa hafi heimild til þess að taka ákvörðun á grundvelli laga nr. 7/1936, en þar með viðurkenni bankinn einnig kröfulið 12.

Í lok bréfsins er komið að almennum athugasemdum. Segir þar að nokkuð hafi borið á því að lánveitendur hafi túlkað ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994 á þann hátt að ekki skuli taka tillit til verðbóta þegar árleg hlutfallstala kostnaðar sé reiknuð út. Neytendastofa þurfi sérstaklega að hafa í huga og gæta þess að lánveitendur komist ekki upp með það að túlka löginn sér í hag þannig að hún stríði gegn þeirri túlkun sem samræmist þeim tilskipunum sem viðkomandi lög byggi á og þeim lögskýringum sem fylgi frumvörpum til laganna. Kvartandi hafi í erindi sínu ítarlega sýnt fram á að hans túlkun sé í samræmi við áðurnefndar lögskýringar og tilskipanir og treysti því að Neytendastofa staðfesti þá túlkun, enda afar mikilvægt að staðfest sé að Alþingi hafi innleitt tilskipunina á réttan hátt, þótt vissulega hefði innleiðingin mátt vera skýrari.

Í athugasemdum Íslandsbanka sé áberandi hversu fjálglega bankinn túlki löginn sér í hag og jafnvel brjóti þau. Þá hljóti það að teljast afar bagalegt fyrir bankann hvernig hann leggi fram fylgiskjöl og röksemdafærslu sem sé Neytendastofu óviðkomandi. Kvartandi telji að sá óvandaði málalíbúnaður bankans, frjálslæg túlkun á lögum og undanbrögð sem fram komi í athugasemdum hans við erindinu séu í nokkru samræmi við þau vinnubrögð bankans sem hann viðhafi við gerð neytendalánasamninga. Kvartandi vilji ennfremur minna á eindreginn brotavilja Íslandsbanka ásamt öðrum íslenskum lánveitendum þegar þeir hafi veitt ólögleg

gengistryggð lán þrátt fyrir að forsvarsmáður Samtaka íslenskra fjármálafyrirtækja hafi varað við því í umsögn við frumvarp að lögum nr. 38/2001 að gengistrygging væri ólögleg.

Það sé niðurstaða kvartanda að viðbrögð Íslandsbanka við erindi hans staðfesti sök bankans enda hafi kvartandi ítarlega sýnt fram á í rökstuðningi sínum að kröfur hans séu réttmætar.

3.

Bréfið var sent Íslandsbanka til umsagnar með bréfi Neytendastofu, dags. 19. desember 2012. Í bréfinu kom fram að þrátt fyrir að gagnaöflun málsins hafi verið lýst lokinni beri stofnuninni, með vísan til rannsóknarreglu 10. gr. stjórnarsýslulaga nr. 37/1993, að taka við þeim gögnum sem henni berist og áhrif geti haft á málið og gefa aðilum kost á að tjá sig um efni þeirra gagna.

Svar Íslandsbanka barst stofnuninni með bréfi, dags. 8. janúar 2013, þar segir að til að byrja með mótmæli bankinn þeim aðdróttunum sem lagðar hafi verið fram í bréfi kvartanda þess efnis að bankinn hafi beitt blekkingum, lúmskum brögðum eða leynt upplýsingum fyrir kvartanda þegar umrædd skuldskeyting hafi átt sér stað. Hvort sem kvartandi sé íslenskur ríkisborgarði eður ei, þá verði ekki horft fram hjá því að hann var fjárráða á þeim tíma sem láninu var skuldskeytt og sé því gerð sú lágmarkskrafa að kvartandi kynni sér efni skjala sem hann skrifi undir. Það að vilja meina að kvartandi hafi verið algjörlega grandlaus og ekki skilið efnislegt inntak þeirra gagna sem skrifað hafi verið undir sé einnig mótmælt harðlega af Íslandsbanka en það sé fráleitt að bankinn hafi með einhverju móti brotið gegn kvartanda þegar láninu var skuldskeytt enda komi fram í skuldabréfinu sjálfu og fylgigögnum upplýsingar um það hvernig skuldin muni taka breytingum í samræmi við breytingu á vísitölu neysluverðs og hafi það verið skýrt nánar í greiðsluáætluninni. Hafi kvartandi ekki skilið gögnin rétt, sem séu samkvæmt kvartanda nánast óskiljanleg og sett fram á ófullnægjandi og óskýran hátt, þá hefði kvartandi verið í lófa lagið að kalla eftir nánari útskýringum áður en skrifað var undir skuldskeytingarskjölin. Ákvæði laga nr. 121/1994 geri ekki ríkari kröfur um upplýsingaskyldu gagnvart erlendum aðilum umfram innlenda. Þar að auki sé það ekki eðlilegt að gera það að kröfu að bankinn hafi meiri upplýsingaskyldu gagnvart erlendum ríkisborgara umfram það sem eðlilegt telst um viðskiptavini bankans.

Hvað varði umfjöllun kvartanda um hluti sem hann telji málinu óviðkomandi og Íslandsbanki fjalli um í bréfi sínu þá hafi eingöngu verið um að ræða efnisleg svör við þeim fullyrðingum og athugasemdum sem fram hafi komið í upphaflegri kvörtun sem og fullyrðingum þess efnis að vilji hafi staðið til að greiða af láninu o.fl., sem kvartandi setti fram í bréfi sínu til að ýkja málsatvik og komu í raun efnislegri meðferð Neytendastofu ekki við. Þar sem kvartandi hafi fundið sig knúinn til að koma fram með slíkar aðdróttanir þá sé eðlilegt að bankinn svari þeim tilhæfulausu ásökunum sem kvartandi hafi sjálfur sett fram í upphaflegu erindi. Þannig þyki það heldur sérstakt að kvartandi sé svo hneykslaður yfir efni svars bankans þegar upphafleg kvörtun hafi gefið fullt tilefni til að svara fullyrðingum hans að einhverju leyti, enda hún

uppfull af órökstuddum fullyrðingum sem strangt til tekið komi máli hjá Neytendastofu ekki við.

Vegna fyrsta kröfuliðs kvartanda ítrekar Íslandsbanki þær upplýsingar sem fram komi í þeim skjölum sem kvartandi staðfesti að hafa kynnt sér. Ekki sé sjálfgefið að þrátt fyrir að kvartandi sé erlendur ríkisborgari skilji hann ekki hvernig lán hafi verið tekið eða hvaða afleiðingar breytingar á vísitölu neysluverðs myndu hafa á afborganir lánsins. Kvartandi staðfesti hins vegar að hann hefði kynnt sér efnistöð þeirra skjala er vörðuðu lánveitinguna þegar hann skrifaði undir skuldskeytingaryfirlýsinguna og engar spurningar hafi komið fram eða athugasemdir gerðar við efni skjalanna. Það sé í hæsta máta óeðlilegt að ganga út frá því að þó að kvartandi staðfesti skriflega að hann skilji skuldbindingargildi undirritunar sinnar þá skilji hann það í raun ekki og sé því fullyrðingum þess efnis að Íslandsbanki hafi villt um fyrir kvartanda til að blekkja hann til undirritunar mótmælt harðlega enda séu fullyrðingar kvartanda þess efnis að Íslandsbanki hefði átt að vita að kvartandi teldi sig vera að taka lán líkt og í heimalandi sínu fráleitar auk þess sem þær komi málinu ekkert við. Þá sé það sem að framan greini ítrekað, þ.e. að óeðlilegt sé að krefjast þess að bankinn hafi meiri upplýsingaskyldu í þeim tilfellum þar sem um erlenda ríkisborgara sé að ræða.

Af hálfu bankans sé bent á í tengslum við skuldskeytingarskjal, að í því komi fram að skuldabréfið sé verðtryggt og upphaflega hafi verið stuðst við neysluverðsvísitölu sem þá hafi verið 239,7 stig. Í titli veðskuldabréfs komi skýrt fram að það sé bundið vísitölu neysluverðs. Rétt fyrir neðan tilgreiningu lánsfjárhæðarinnar komi fram hvaða fasteign sé sett að veði til tryggingar skilvísri og skaðlausri greiðslu höfuðstóls, verðbóta, vaxta, dráttarvaxta og alls kostnaðar. Þá sé einnig bent á í tengslum við skuldabréfið sjálft að í fyrsta tölulið skilmála bréfsins komi fram að skuldin skuli endurgreiðast með jöfnum greiðslum afborgana, jafngreiðslulán, að viðbættum verðbótum á hverja greiðslu samkvæmt vísitölu neysluverðs. Í öðrum tölulið skilmála bréfsins komi fram að skuldin sé bundin vísitölu neysluverðs samkvæmt framanskraðu og breytist í samræmi við breytingar á vísitölunni frá grunnvísitölu bréfs þess til gildandi vísitölu gjalddaga. Í fimmta tölulið skuldabréfsins komi fram að komi til þess að skuldari ákveði að greiða skuldabréfið upp þá skuli sú upphæð standa saman af áföllnum vöxtum, verðbótum og á þeim vaxtagjalddaga þegar vaxtaendurskoðun hafi átt að taka gildi. Í sjötta tölulið sé talað um að verði vanskil á greiðslu afborgana, verðbóta eða vaxta af skuldabréfinu eða aðrar vanefndir af hálfu útgefanda/veðsala, sé heimilt að fella skuldina í gjalddaga fyrirvaralaust án uppsagnar. Í áttunda tölulið komi fram að útgefanda/veðsala sé skylt að hafa hið veðsetta ávallt váttryggt að fullu. Veðrétturinn nái til váttryggingarfjárhæðar veðsettra eigna og sé veðhafa heimilt, ef til útborgunar váttryggingarfjárins komi, að krefjast þess að váttryggingafélagið greiði beint til sín þann hluta váttryggingarfjárins, sem þurfi til greiðslu skuldarinnar, auk verðbóta, vaxta, dráttarvaxta, innheimtukostnaðar og annars kostnaðar og hafi veðhafi þá jafnframt umboð til þess að taka við váttryggingarfénu og ráðstafa því inn á skuldina. Þá komi í 15. tölulið einnig fram að þegar skuldin væri gjaldfallin samkvæmt framangreindu megi gera aðför til fullnustu skuldinni án undangengis dóms eða réttarsáttar skv. 7. tölul. 1. gr. laga nr. 90/1989. Auk þess að ná til höfuðstóls skuldarinnar nái

aðfaraheimildin til verðbóta, vaxta, dráttarvaxta, kostnaðar af kröfu innheimtukostnaðar, málskostnaðar og alls annars kostnaðar sem af vanskilum kunni að leiða, endurgjaldskostnaðar af gerðinni sjálfri og væntanlegs kostnaðar af frekari fullnustugerðum.

Í greiðsluáætlun séu listuð upp gjöld sky. áætluninni auk þess sem fram komi fyrirvari út af efnistöku skuldabréfsins. Þannig segi: „Athugið að áætlun þessi er byggð á núgildandi vísitölu og þeim vöxtum og verðskrá sem í gildi eru í Íslandsbanka hf. við gerð áætlunarinnar. Þeir þættir geta tekið breytingum í samræmi við ákvæði lánsamnings. Ef lánsfjárhæð er breytileg og eða lánstími óákveðinn er áætlun byggð í dæmaskyni eingöngu á tilteknum upphæðum og eins árs lánstíma.“

Líkt og áður hafi fram komið sé kvartandi fjárráða einstaklingur og hafi tekið yfir lán sem ljóst hafi verið að var bundið vísitölu neysliverðs, vísitölu sem hafi farið hækkandi í það minnsta frá árinu 2004. Það komi ítrekað fram að heildargreiðslur af láninu myndu standa saman af nokkrum þáttum og einn af þeim þáttum hafi verið vegna breytinga á vísitölu neysliverðs. Það krefjist ekki reiknikunnáttu að gera sér grein fyrir því að afborganir af láni sem bundið sé við vísitölu sem hafi farið stighækkandi undanfarin ár muni væntanlega sveiflast upp á við með þeirri vísitölu, enda komi skýrt fram í skuldabréfinu sjálfu að greiðslurnar muni sveiflast í samræmi við neysluvísitöluna. Skuldabréfið sé sett fram á skýran hátt og telji Íslandsbanki að þau skjöl sem legið hafi fyrir við lánveitinguna og lántaki staðfesti að hafa kynnt sér efnislega hafi uppfyllt þá upplýsingaskyldu sem lá á herðum bankans þegar lánið hafi verið veitt. Það krefjist ekki flókinna reikniáðgerða að sjá að ef tekið sé lán sem taki breytingum í samræmi við vísitölu sem hækki þá muni greiðslurnar hækka líka. Bankinn mótmæli því harðlega að reynt hafi verið að beita blekkingum í fyrra svari þegar að greiðslur hafi verið bornar saman enda hafi verið tekið fram að munurinn á fyrstu greiðslu og síðustu greiðslu stafi væntanlega af því að ekki hafi verið greiddur fullur mánuður.

Það ítrekist einnig að greiðsluáætlunin hafi eingöngu verið áætlun en áætlun geti eðli málsins samkvæmt ekki verið endanleg staðfesting á því að greiðslur lánsins myndu ætíð vera í samræmi við hana. Megi um þetta einnig vísa til fyrirvara þeirra sem séu neðst á greiðsluáætluninni þess efnis að tölurnar geti tekið breytingum. Það sé tekið sérstaklega fram að áætlunin sé byggð á þágildandi vísitölu og að áætlunin sé því eingöngu sett fram í dæmaskyni.

Kvartandi telji að framangreindur fyrirvari eigi ekki við þar sem að hlutfallstalan hafi verið sett fram í greiðsluáætluninni og því skyldi sú tala standa en hvergi komi fram í framangreindum fyrirvara að hann eigi ekki við um hlutfallstöluna. Þvert á móti taki fyrirvarinn til útreiknings á hlutfallstölu kostnaðar, enda komi fram í fyrirvaranum að áætlunin sé byggð á þágildandi vísitölu. Sama hversu dramatískum lýsingum kvartandi beiti fyrir sig varðandi ofangreint atriði verði ekki litið fram hjá því að skýrt hafi verið að tölur sem fram kæmu í greiðsluáætluninni væru ekki endanlegar, þar á meðal hlutfallstala kostnaðar, en til þess hafi fyrirvarinn verið settur svo að neytendur myndu ekki misskilja efnislegt innihald

lánsskjalanna líkt og lántaki geri í máli þessu. Að lokum sé því ítrekað að Íslandsbanki hafi uppfyllt allar þær kröfur sem lög nr. 121/1994 lögðu á herðar honum, líkt og fyrirbyggjandi gögn og umfjöllun staðfesti.

Vegna annars kröfuliðar segir í bréfinu að kvartandi hafi haldið því fram að Íslandsbanki hafi vísitandi blekkst kvartanda með því að setja fram ófullnægjandi upplýsingar. Bankinn mótmæli þeirri fullyrðingu enda ljóst að þau skjöl sem kvartandi hafi kynnt sér við skuldskeytinguna hefðu átt að upplýsa hann nægjanlega enda hafi komið fram í þeim skjölum að þáverandi tölur byggðu á þáverandi vísitölu sem myndi taka breytingum. Kvartandi hafi verið fullupplýstur um þær breytingar sem greiðslur vegna lánsins gætu tekið vegna breytinga á vísitölu og hafi sú upplýsingagjöf verið í samræmi við þágildandi neytendalöggjöf, enda hafi kvartandi staðfest að hann hafi kynnt sér efni skjalanna. Það að kvartandi hafi misskilið skýr gögn bankans geti ekki verið á ábyrgð bankans, þá sérstakleg í ljósi þess sem margoft hafi verið ítrekað að kvartandi hafi kynnt sér efni skjalanna, staðfest það og engar athugasemdir gert eða komið fram með spurningar.

Vísað er til fyrri svara um þriðja kröfulið og ítrekað að þær tölur sem fram hafi komið í upphaflegum skuldaskjölum hafi verið settar fram með fyrirvara um breytingar vegna breytinga á vísitölu neysliverðs. Íslandsbanki hafi fylgt í öllu þeim skyldum sem þágildandi neytendalöggjöf hafi lagt á herðar lánveitanda á þeim tíma er lánið hafi upphaflega verið veitt og síðar skuldskeytt. Að auki komi fram að fyrirvarinn sem settur hafi verið fram með greiðsluáætluninni hafi einnig átt við um hlutfallstölu kostnaðar, sbr. ofangreinda umfjöllun, og sé því ljóst að þar komi fram að sú tala myndi taka breytingum skv. breytingum á vísitölu neysliverðs. Þannig komi þar fram við hvaða aðstæður megi breyta hlutfallstölu sbr. 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994. Að lokum megi einnig benda á að ákvæði neytendalánalaga og tilskipunarinnar sem lög um neytendalán byggja á tiltaki eingöngu að hlutfallstölu skuli aðeins reikna út í upphafi og geri að auki beinlínis ráð fyrir því að hlutfallstala kostnaðar geti tekið breytingum, sbr. 2. mgr. 6. gr. og 12. gr. laga nr. 121/1994.

Um fjórða kröfulið segir að það sé heldur sérstakt að kvartandi telji Íslandsbanka byggja varnir sínar á óútfnum lögum en ítrekað sé það sem fram komi í upphaflegu svari bankans en þar hafi eingöngu verið vísað til tilvonandi breytinga til hliðsjónar frekar en til grundvallar mótmælum bankans. Að öðru leyti sé vísað í fyrirbyggjandi gögn og fram komnar skýringar á þeim gögnum hér að ofan auk umfjöllunar um þann fyrirvara sem fylgdi greiðsluáætluninni.

Vísað er til umfjöllunar um fyrirvara sem fylgdi greiðsluáætlun vegna fimmta kröfuliðar. Þar hafi komið fram að áætlunin sé lögð fram í dæmaskyni og að tölur sem þar komi fram muni taka breytingum til samræmis við breytingar á vísitölu neysliverðs. Við upphaflegu lánveitinguna sé gefið til kynna að hlutfallstalan komi til með að taka breytingum í samræmi við breytingar á vísitölu neysliverðs og því takmarki 14. gr. laga nr. 121/1994 ekki kostnað sem leiði af þeim breytingum sem fjallað hafi verið skýrlega um við upphaflega lánveitingu.

Vegna sjötta kröfuliðar er vísað til umfjöllunar að ofan um fyrirvara við breytingar á tölum þeim sem settar hafi verið fram í greiðsluáætlun. Þar að auki komi skýrlega fram í skilmálum skuldabréfsins að lánveitanda sé heimilt að breyta vöxtum lánsins, en fjallað sé um þá heimild Íslandsbanka í lið nr. 5 í skilmálum bréfsins auk þess sem tekið sé fram í heiti skuldabréfsins að skuldabréfið innihaldi vaxtaendurskoðunarákvæði. Að auki sé fjallað sérstaklega um breytingar á vöxtum í ofangreindum fyrirvara með greiðsluáætluninni en þar segi orðrétt: „Athugið að áætlun þessi er byggð á núgildandi vísitölu og þeim vöxtum og verðskrá sem í gildi eru í Íslandsbanka h.f. við gerð áætlunarinnar. Þeir þættir geta tekið breytingum í samræmi við ákvæði lánessamnings.“

Um sjöunda kröfuliðinn segir að ef skilmálar skuldabréfsins séu skoðaðir sé ljóst af þeirri lesningu að fastir vextir gildi til fimm ára í senn en að því tímabili liðnu hafi Íslandsbanki heimild til að endurskoða vextina og breyta þeim. Skuldabréfið gæti ekki verið skýrara hvað þetta varði og mótmæli bankinn rangri túlkun kvartanda enda eigi hún ekki við rök að styðjast sérstaklega ef fimmti töluliður skuldabréfsins sé lesinn. Þá geti texti í haus skuldabréfsins ekki breytt skýrum og skilmerkilegum skilmálum bréfsins sjálfs en fimmti töluliður bréfsins sé skýr og skilmerkilegur og ætti ekki að valda neinum vafa hjá lántaka hvert efni skuldabréfsins sé að þessu leyti, þ.e. hvernig vaxtaendurskoðun sé háttáð.

Um áttunda kröfulið segir að líkt og fram komi að ofan þá hafi verið tekið fram að þegar hlutfallstala kostnaðar var sett fram í greiðsluáætluninni hafi þar eingöngu verið um áætlun að ræða sem sett hafi verið fram í dæmaskyni og myndi hún því taka breytingum í samræmi við breytingu á vísitölu neysluverðs enda hafi það verið skýrt að hún myndi taka breytingum og gjöld lánsins með. Er því aftur vísað í umfjöllun að ofan um fyrirvara þann er fylgdi greiðsluáætlun.

Vegna níunda kröfuliðar segir að Íslandsbanki hafi ítarlega farið yfir það hvernig upplýsingaskylda bankans hafi verið uppfyllt og mótmæli því harðlega að honum beri að greiða skaðabætur enda hafi hann í öllu fylgt ákvæðum gildandi laga líkt og fjallað hafi verið um að framan og í upphaflegu svari. Þar að auki hafi lántaki ekki sýnt fram á tjón sem hann hafi orðið fyrir og því ekki uppfyllt þær almennu kröfur sem almennar reglur skaðabótaréttar leggi á þann sem krefjast vilji bóta sbr. 1. mgr. 26. gr. laga nr. 121/1994.

Að lokum er vísað til fyrra svars bankans og ítrekuð þegar framlögð mótmæli auk þess sem Íslandsbanki áskilji sér rétt til nánari rökstuðnings og eða gagnaöflunar ef efni þyki til síðar meir.

4.

Bréf Íslandsbanka var sent kvartanda til upplýsingar með bréfi Neytendastofu, dags. 14. janúar 2013, og tilkynnt að gagnaöflun málsins væri lokið.

5.

Með bréfi Neytendastofu til Íslandsbanka, dags. 8. febrúar 2013, var gerð grein fyrir því að við vinnslu ákvörðunarinnar hafi komið í ljós, vegna kvörtunar yfir því að verðtryggingarákvæði sammingsins brytu í bága við ákvæði 1. mgr. 8. gr. laga nr. 57/2005, að samningurinn hafi verið gerður fyrir gildistöku laga nr. 50/2008, um breytingu á lögum nr. 57/2005, og því hafi tilvitnað ákvæði 1. mgr. 8. gr. laganna ekki tekið gildi við sammingsgerðina. Ákvæði 8. gr., sem og ákvæði 9. gr. sem vísað væri til í síðara bréfi kvartanda, geti því ekki komið til álita við mat á því hvort verðtryggingarákvæði umrædds sammings feli í sér óréttmæta viðskiptahætti þó þau geti komið til álita við almennt mat á því hvort verðtrygging teljist óréttmætir viðskiptahættir eins og haldið sé fram í erindinu.

Til álita komi því hvort verðtryggingarákvæði sammingsins feli í sér óréttmæta viðskiptahætti skv. 5. eða 6. gr. þágildandi laga nr. 57/2005, um eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum og gagnsæi markaðarins. Með vísan til andmælareglu 13. gr. stjórnarsýslulaga nr. 37/1993 var Íslandsbanka gefinn kostur á að koma að athugasemdum við þann þátt erindisins sem varðaði verðtryggingarákvæði sammingsins að teknu tilliti til ofangreinds.

Svar Íslandsbanka barst með bréfi, dags. 18. febrúar 2013, þar sem segir að hvað varði 5. gr. þá komi þar skýrt fram að ekki megi aðhafast það sem brjóti í bága við góða viðskiptahætti í atvinnustarfsemi eins og þeir séu tíðkaðir. Á þessum tíma hafi framkvæmdin á verðtryggðum lánveitingum alltaf verið með þeim hætti sem ákvæði skuldabréfsins tilgreini auk þess sem lög nr. 121/1994 hafi gilt um lánveitinguna og farið hafi verið að öllum ákvæðum þeirra líkt og fyrri rökstuðningur bankans sýni. Það geti ekki talist annað en góðir viðskiptahættir að fylgja þeim lögum sem gildi um þá löggæringa sem verið sé að framkvæma og telji bankinn því ekki unnt að heimfæra lánveitinguna undir 5. gr. þágildandi laga nr. 57/2005.

Hvað varði 6. gr. hafi bankinn nú þegar útskýrt ítarlega að allar þær upplýsingar sem lög nr. 121/1994 kveði á um að liggja skuli fyrir við lánveitingu sem þessa hafi legið fyrir og voru aðgengilegar kvartanda. Ekki hafi verið um rangar upplýsingar að ræða heldur hafi verið settar fram upplýsingar miðað við þáverandi aðstæður og það útskýrt til hlítar að þær tölur sem birtar voru myndu taka breytingum í takt við breytta vísitölu og því væri þess að vænta að afborganir myndu sveiflast með vísitölubreytingum og breytingum á gjaldskrá bankans líkt og áður hafi verið rakið.

Bankinn telji að á engan veg sé unnt að heimfæra lánveitingu þá sem um ræði í málinu undir 5. eða 6. gr. þágildandi laga nr. 57/2005 og telji að öllum þeim reglum og lagaákvæðum er giltu um lánveitinguna hafi verið fylgt og því ekki um óeðlilega eða slæma viðskiptahætti að ræða.

6.

Bréf Íslandsbanka var sent kvartanda til upplýsingar með bréfi Neytendastofu, dags. 19. febrúar 2013.

7.

Með bréfi, dags. 8. apríl 2013, óskaði kvartandi eftir að koma að frekari athugasemdum í málinu. Í bréfinu segir að í ljósi ábendinga Neytendastofu um 10. kröfulið kvartanda og í ljósi nýlegs álits framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins um verðtryggða lánessamninga, vilji kvartandi gera athugasemdir við bréf Íslandsbanka frá 19. febrúar 2013.

Í svari Íslandsbanka sé ekki að finna nein lagarök fyrir því að verðtrygging teljist ekki til óréttmætra viðskiptahátta heldur sé einungis fullyrt að bankinn fari að lögum samkvæmt eigin túlkun á þeim. Ennfremur skuli bent á að þar áður hafi bankinn ekki gert neinar efnislegar athugasemdir við 10. kröfulið, aðrar en þær að benda á að lög nr. 121/1994 geri ráð fyrir að verðtrygging sé heimil. Það liggja fyrir að bankinn hafi ekki hug á að halda uppi miklum vörnum fyrir verðtryggingu sem réttmætum viðskiptaháttum.

Það megi þó skilja á bréfi Neytendastofu að stofnuninni þyki ekki ljóst hvort kvartandi sé almennt að krefjast þess að stofnunin ákvarði verðtryggingu sem óréttmæta viðskiptahætti, eða eingöngu í tilviki þess skuldabréfs sem erindi kvartanda byggja á. Kvartandi ítreki að með kröfu sinni um að Neytendastofa ákvarði verðtryggingu sem óréttmæta viðskiptahætti, eigi hann við að Neytendastofa skuli taka almenna ákvörðun, en vissulega væri einnig rétt að tiltaka hvernig sú ákvörðun hefði áhrif á þann lánessamning sem mál þetta byggja á.

Varðandi komandi ákvörðun Neytendastofu um þennan kröfulið sé einnig rétt að benda á að væntanlega komi til skoðunar hvort ákvarða eigi verðtryggingu á neytendalánnum í öllum tilfellum sem óréttmæta viðskiptahætti eða eingöngu tiltekin form hennar. Einnig komi sérstaklega til álita að Neytendastofa ákvarði að þeir aðilar sem beinlínis valdi eða geti mögulega orsakað verðbólgu verði bannað að verðtryggja lán.

Í bréfinu er vísað til álits framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins á verðtryggðum lánnum í tilefni fyrirspurnar dr. Mariu Elviru Mendez-Pinedo, prófessors í Evrópurétti. Í álitinu hafi vissulega komið fram að verðtrygging sem slík væri ekki í andstöðu við tilskipanir sambandsins í neytendamálum að uppfylltum ströngum skilyrðum, en einmitt þessi skilyrði hafi ekki verið uppfyllt eins og kvartandi hafi ítarlega sýnt fram á. Niðurstaða framkvæmdastjórnarinnar sé því efnislega samhljóða málflutningi kvartanda, þ.e. að upplýsingaskylda lánveitenda varðandi verðtryggingu hafi ekki verið uppfyllt.

Kvartandi vilji benda Neytendastofu sérstaklega á að í ljósi þess að álit framkvæmdastjórnarinnar byggja á núgildandi tilskipun um neytendalán nr. 2008/48, sem verði ekki að fullu innleidd hér á landi fyrr en síðar á þessu ári (með gildistöku laga nr. 33/2013) þá séu þær engu að síður samhljóma málflutningi kvartanda sem sé þó fyrst og fremst byggður á lögum nr. 121/1994 þar sem tilskipanir nr. 87/102 og 90/88 séu hafðar til hliðsjónar. Í fylgiskjali með bréfinu séu ákvæði tilskipunar nr. 2008/48 borin saman við ákvæði eldri tilskipananna og laga nr. 121/1994. Á þessum samanburði megi sjá að þótt ákvæði í tilskipun

nr. 2008/48 séu að nokkru leyti skýrari, þá feli þau ekki í sér efnislegar viðbætur sem máli skipti frá fyrri tilskipunum. Álitid sé því í ágætu samræmi við fyrri tilskipanir sem þegar hafi verið innleiddar hér á landi.

Kvartandi gerir í bréfinu samanburð á álitum framkvæmdastjórnarinnar og fyrri málflutningi sínum og segir að álitid styðji í öllum meginatriðum málflutning sinn. Í fyrsta lagi segi í álitinu að lánsfjárhæðin, þ.e. sú fjárhæð sem neytandinn fái upphaflega lánaða, sé föst stærð og geti ekki hækkað með vísitölu. Vísitölubinding höfuðstóls geti ekki hækkað upphaflega lánsfjárhæð og sé í því sambandi vísað til 1. liðar 3. gr. tilskipunar 2008/48. Kvartandi bendir á að með þessu sé átt við að lánsfjárhæðin sé föst stærð að nafnvirði og þetta þýði augljóslega að verðtrygging geti eingöngu lagst við lán sem kostnaður sem gera þurfi grein fyrir. Lánveitandi geti einungis notað vísitölubindingu höfuðstóls sem aðferð við að reikna kostnað og þessum lánskostnaði þurfi því að gera sérstaka grein fyrir. Kvartandi hafi lagt ríkulega áherslu á þetta.

Í öðru lagi segi í álitinu um árlega hlutfallstölu kostnaðar að hún skuli reiknuð í samræmi við upphaflega vexti og verðbólgu þar sem það eigi við, t.d. við vísitölubindingu höfuðstóls lánsfjárhæðarinnar. Vísað sé til ákvæðis 4. mgr. 19. gr. tilskipunar 2008/48. Kvartandi bendi á að hér fari ekki á milli mála að við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar skuli taka tillit til verðbólga, þ.e. kostnaðar við verðtryggingu. Þetta sé algjörlega í samræmi við það sem kvartandi hafi margítrekað bent á og ítarlega sýnt fram á. Kvartandi hafi sérstaklega útskýrt að þar sem orðið „verðlag“ komi fram í 12. gr. laga nr. 121/1994 sé þar um að ræða kostnaðarlið. Þótt auðvelt geti verið að mistúlka þetta, þá sé samhengið skýrt, enda ættu „önnur gjöld“ að gefa skýrt til kynna að um sé að ræða gjöld sem lántaki þurfi að greiða.

Í þriðja lagi segi í álitinu að lánveitandi beri sömu upplýsingaskyldu um áhrif verðtryggingar eins og um vexti. Koma ætti skýrt fram að verðtryggingin sé hluti af vaxtakjörum eða bundin við höfuðstól auk þess að gera grein fyrir áhrifum hennar á heildarlántökukostnað og árlega hlutfallstölu kostnaðar. Vísað var til ákvæða 4. mgr. 19. gr. og f. liðar 2. mgr. 10. gr. tilskipunar 2008/48. Kvartandi bendi á að með þessu sé upplýsingaskylda lánveitanda um verðtryggingu ítrekuð enn frekar þar sem ætlast sé til að hann geri vel grein fyrir þeim kostnaði sem felist í verðtryggingunni. Þessi kostnaður þurfi bæði að koma fram í heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar.

Í fjórða og fimmta lagi segi í álitinu að lánveitanda sé skylt að gera neytanda grein fyrir við hvaða aðstæður breytilegur lánskostnaður geti breyst. Þetta eigi að upplýsa neytandann um bæði áður en samningur sé gerður og við samningsgerð. Kvartandi hafi lagt talsverða áherslu á það í málflutningi sínum að lánveitandi hafi hvergi tekið fram hvernig verðbætur eða kostnaður vegna verðtryggingar tæki breytingum og við hvaða aðstæður þessi kostnaður breyttist. Ennfremur komi ekki fram lýsing á því hvernig verðtrygging kynni að hafa áhrif á skuldina, t.d. með raunhæfri greiðsluáætlun. Eingöngu sé að finna ákvæði um að skuldin taki breytingum í samræmi við vísitölu neysluverðs.

Í sjötta lagi segi í álitinu að alveg eins og við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar þar sem miðað sé við upphafsgildi fyrir breytilega kostnaðarliði út lánstímann (þ.m.t. vexti og verðbólgu) eigi í greiðsluáætlun, sem jafnframt eigi að innihalda vísitölubindingu höfuðstóls, að reikna allan vaxtakostnað sem og annan lánskostnað. Heildarlántökukostnaður sé mismunur alls þess sem neytandi greiði og þeirrar fjárhæðar sem hann hafi upphaflega fengið lánaða. Reikna skuli út árlega hlutfallstölu kostnaðar samkvæmt þessum gildum (þ.e. heildarlántökukostnaði og upphaflegri lánsfjárhæð). Kvartandi bendir í þessu sambandi á að árleg hlutfallstala kostnaðar sé reiknuð út frá heildarlántökukostnaði. Fyrir íslenska lánveitendur verðtryggðra lána, sem snúi út úr ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994, hefði því átt að vera ljóst að þeir hafi ekki átt kost á sama útúrslúningi við útreikning á heildarlántökukostnaði. Útreikningana þurfi að gera miðað við þær forsendur að breytilegur kostnaður haldist óbreyttur frá upphafsgildi, þ.m.t. verðbætur miðað við verðbólgu í upphafi tímabilsins. Það sé því augljóst misræmi í því að lánveitendur séu skyldugir til þess að taka tillit til verðbóta í heildarlántökukostnaði en ekki í árlegri hlutfallstölu kostnaðar.

Í sjöunda lagi sé í álitinu um það fjallað að neytendalöggjöf Evrópusambandsins banni ekki verðtryggingu sem slíka og reyndar sé hún sérstaklega heimiluð. Tilskipun um ósanngjarna samningsskilmála nr. 93/13 veiti ekki tilefni til þess að skilgreina verðtryggingu sem ósanngjarna samningsskilmála. En neytendalöggjöf krefjist þess að neytendur séu vel og tímalega upplýstir um efni lánasamninga. Ákvæði þeirra þurfi að vera á skýru og skiljanlegu máli og lýsa þurfi sérstaklega þeim aðferðum sem notaðar séu við verðtryggingu. Þá komi fram í tilskipun um óréttmæta viðskiptahætti nr. 2005/29 að seljendur þurfi að upplýsa neytendur í upphafi (þ.e. við markaðssetningu eða við tilboðsgjöf) um kosti og galla, m.a. í tengslum við verðbólgu, sem neytendur mættu vænta af vörunni. Það geti því þurft að meta hvert tilvik fyrir sig þegar komi að því að meta lögmæti einstakra viðskiptahátta. Kvartandi andmæli því ekki að tilskipanir Evrópusambandsins heimili og geri jafnvel ráð fyrir verðtryggingu. Erindi kvartanda gangi þó einmitt út á það að sýna fram á að þau skilyrði fyrir lögmæti verðtryggingar sem minnst hafi verið á í álitinu hafi ekki verið uppfyllt, enda staðfesti álitid einmitt það. Engu að síður, þá hyggist kvartandi viðhalda þeirri kröfu sinni að Neytendastofa taki ákvörðun um að verðtrygging skuli teljast til óréttmætra viðskiptahátta á öðrum forsendum en lagt hafi verið fyrir framkvæmdastjórnina í fyrirspurn dr. Elviru Mendez.

Í áttunda lagi segi í álitinu að lánveitendur séu skyldugir til þess að veita lántökum dæmi um heildarlántökukostnað og árlega hlutfallstölu kostnaðar. Kvartandi bendir á að þessi skylda lánveitenda komi fram í 3. gr. tilskipunar 87/102. Ef greiðsluáætlun sé notuð sem dæmi, þá sé augljóslega afar óraunsaett og villandi að miða við 0% verðbólgu í slíku dæmi. Reyndar séu engin viðhlítandi dæmi gefin um heildarlántökukostnað eða árlega hlutfallstölu kostnaðar í þeim lánsamningi sem erindi kvartanda byggir á.

Í nýfundu lagi segi í álitinu að verðtrygging höfuðstóls kunni að stangast á við evrópska neytendalöggjöf ef reikniaðferð fyrir verðtryggingu höfuðstóls sé ekki lýst á fullnægjandi hátt en skoða verði hvert tilvik í því sambandi. Ennfremur gæti það talist til villandi upplýsingagjafar af hálfu lánveitanda að greina ekki frá hugsanlegum áhrifum verðbólgu á lánið með fullnægjandi hætti. Kvartandi hafi einmitt sýnt fram á að Íslandsbanki hafi verið langt frá því að uppfylla skilyrði um lögmæti verðtryggingar.

Það sé afdráttarlaust í álitinu framkvæmdastjórnarinnar að verðbætur séu hluti af lántökukostnaði sem gera þurfi grein fyrir í heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar, auk þess sem upplýsa þurfi neytendur vel um áhrif verðbólgu og verðtryggingar á lánið. Lánveitendur geti ekki komist upp með að nota vísitölubindingu til þess að uppfæra sjálfkrafa höfuðstól, afborganir, heildarlántökukostnað og árlega hlutfallstölu kostnaðar. Vísitölubindinguna sé einungis hægt að nota sem reikniaðferð til þess að reikna út verðbótakostnað sem sé allur óhjákvæmilega hluti af heildarlántökukostnaði.

Þótt álit framkvæmdastjórnarinnar miðist við tilskipun nr. 2008/48 þá sé greinilegt að þau ákvæði sem liggja til grundvallar álitinu hafi verið efnislega til staðar í fyrri tilskipunum sem lög nr. 121/1994 byggja á. Aðalatriðið sé að álitinu staðfesti þau atriði sem kvartandi hafi lagt megináherslu á í kvörtun sinni og byggja á lögum nr. 121/1994 með hliðsjón af þeim tilskipunum sem þau byggja á. Álitinu staðfesti því málflutning og túlkun kvartanda í meginatriðum.

Kvartandi vekur athygli á því í bréfi sínu að nýlega hafi verið samþykkt á Alþingi ný lög um neytendalán, nr. 33/2013, sem taki gildi síðar á árinu. Kvartandi vilji benda sérstaklega á nokkur atriði sem fram hafi komið í ferli málsins á Alþingi sem staðfesti enn frekar málflutning hans. Í nefndarálitinu meirihluta efnahags- og viðskiptanefndar með breytingartillögu um frumvarp til laganna, eftir 2. umræðu, segi m.a. um upplýsingar um útlánsvexti að á fundum nefndarinnar hafi verið varpað fram þeirri spurningu hvort verðtrygging teldist kostnaður eða vextir en sjónarmið hafi komið fram um að slík afmörkun geti haft þýðingu við mat á því hvort upplýsingaskylda lánveitenda skv. 13. gr. frumvarpsins vegna breytinga á útlánvöxtum eigi við um breytingar á vísitölu. Í svari Neytendastofu sé bent á það að bæði verðbætur og vextir teljist til kostnaðar vegna lántöku og sé það í samræmi við skilgreiningu á heildarlántökukostnaði sem fram komi í g. lið 5. gr. frumvarpsins.

Kvartandi bendir á að það sé reyndar nokkuð skýrt af lögum nr. 33/2013 að verðbætur séu skilgreindar sem hluti af lánskostnaði enda sé heildarlántökukostnaðar skilgreindur í g. lið 5. gr. sem „Allur kostnaður, þ.m.t. vextir, verðbætur, þóknun, skattar og önnur gjöld sem neytandi þarf að greiða í tengslum við lánsamning [...]“. Til samanburðar sé heildarlántökukostnaður skilgreindur svo í d. lið 4. gr. gildandi laga: „Heildarlántökukostnaður neytanda er allur kostnaður sem hlýst af töku lánsins og neytanda ber að greiða, þar með taldar vaxtagreiðslur.“

Í hinum nýju lögum séu verðbætur meðtaldar í upptalningu á nokkrum kostnaðarliðum. Ekki sé þó um að ræða mikla efnislega breytingu á sjálfri skilgreiningunni á heildarlántökukostnaði og alveg ljóst að þótt verðbætur séu ekki taldar upp í gildandi lögum, ekkert frekar en þóknun og skattar, þá hljóti verðbætur, þóknun og skattar eftir sem áður að teljast til heildarlántökukostnaðar. Það sé a.m.k. ekki nokkur leið að sjá eða álykta að verðbætur falli ekki undir lántökukostnað í gildandi lögum. Ennfremur sé ekki að sjá í g. lið 5. gr. nýrra laga að þar sé á ferðinni grundvallarefnisbreyting sem feli í sér þá meintu nýbreytni að eftirleiðis skuli verðbætur skilgreindar sem hluti lántökukostnaðar. Verðbætur séu í eðli sínu kostnaður fyrir neytandann og hafi ávallt verið það. Þetta mikilvæga atriði sé jafnframt staðfest í álitum framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins án þess að í tilskipun 2008/48 sé búið sérstaklega að bæta við verðtryggingu eða verðbótum í upptalningu yfir innifalda kostnaðarliði eða breyta skilgreiningum á þann hátt að skilja megi eldri skilgreiningar á þann hátt að þær undanskilji verðbætur.

Í ljósi þess að Íslandsbanki virðist gera mikið úr mistúlkun sinni á 12. gr. laga nr. 121/1994 þar sem hann haldi því fram að ekki skuli gera grein fyrir verðbótum í árlegri hlutfallstölu kostnaðar, sé mjög athyglisvert að skoða hvernig þessari lagagrein hafi verið breytt með lögum nr. 33/2013, sbr. 3. mgr. 21. gr. Við samanburð á ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994 og 3. mgr. 21. gr. laga nr. 33/2013 megi sjá að þótt löggjafinn hafi í hinum nýju lögum bætt við að útreikningur á árlegri hlutfallstölu kostnaðar skuli miðast við ársverðbólgu, breyti hann þó ekki efnislega orðalaginu „[...] að verðlag, vextir og önnur gjöld verði óbreytt [...]“. Reyndar sé það svo að ákvæði 12. gr. gildandi laga sé tekið upp óbreytt og orðrétt í 3. mgr. 21. gr. laga nr. 33/2013 og aðeins sé búið að bæta við að lánskostnaður vegna verðlags skuli miðast við ársverðbólgu við upphaf lánstíma. Það blasi því við að orðalagið „óbreytt verðlag“ sé ekki í mótsögn við að miða skuli útreikninga við 12 mánaða breytingu á vísitölu neysluverðs. Hins vegar megi sjá á nefndarálitum að löggjafanum hafi verið ljóst að lánveitendur hafi túlkað ákvæði 12. gr. á þann hátt að þeir ættu að miða við 0% verðbólgu allan lánstímann, en með því að halda þessu ákvæði óbreyttu sé endanlega staðfest að túlkun kvartanda sé rétt, þ.e. að *verðlag* sé hér talið upp sem kostnaðarliður. Í áður nefndu nefndarálitum með breytingartillögu við frumvarp til laga um neytendalán nr. 33/2013 segi um árlega hlutfallstölu kostnaðar:

„Á fundum nefndarinnar voru gerðar athugasemdir við þá breytingartillögu sem meiri hlutinn lagði til við 3. mgr. 21. gr. og var samþykkt við 2. umræðu málsins. Tillagan gerir ráð fyrir að við útreikning árlégrar hlutfallstölu kostnaðar skuli miða við ársverðbólgu eins og hún er við töku lánsins samkvæmt nýjustu mælingu Hagstofunnar. Fram kom að orðalag tillögunnar gæti valdið misskilningi af því að í upphafsmálslið málsgreinarinnar er miðað við að í verðtrygðum lánsamningum skuli miða útreikninginn við að verðlag haldist óbreytt.

Meiri hlutinn leggur til breytingu til að leiðrétta þennan misskilning og til að undirstrika að þegar lánsamningur heimilar verðtryggingu skuli útreikningur árlegrar hlutfallstölu kostnaðar miða við ársverðbólgu samkvæmt tólf mánaða breytingu vísitölu neysluverðs og þá forsendu að ársverðbólga verði óbreytt til loka lánstímans.

Í minnisblaði atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins til nefndarinnar frá 6. mars 2013 er talið rétt að taka tillit til verðbólgu við útreikning á heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar og því til stuðnings vísað til svara framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins við fyrirspurnum dr. Mariu Elviru Mendez Pinedo.“

Það sé auðvitað mjög til bóta að skýrt sé tekið fram í lögnum að lánveitendur þurfi að taka tillit til verðbólgu í útreikningi sínum á hlutfallstölu. En það verði ekki komist hjá því að álykta að sú skylda hafi ávallt verið fyrir hendi, enda hvergi í sögu laga um neytendalán hægt að benda á neitt ákvæði þar sem verðbætur væru sérstaklega undanskildar frá öðrum lánskostnaði við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar eða heildarlántökukostnaði að frátöldu þessu eina misskilda ákvæði í 12. gr. gildandi laga. Það ætti því að vera nokkuð augljóst að þær breytingar og viðbætur sem hér sé um að ræða geri lögin skýrari og takmarki möguleika lánveitenda á að misskilja tiltekið orðalag. Viðbæturnar feli þó í sér að þar sem lánveitandi sé skyldugur til þess að nota 12 mánaða verðbólguviðmið í stað þess að hafa hugsanlega áður komist upp með að notast eingöngu við eins mánaðar viðmið, sína eigin verðbólguþá eða jafnvel bara verðbólguþá Seðlabankans. Aðalatriðið sé þó að taka þurfi tillit til einhverra verðbólguþá en með lagabreytingunni sé orðið nokkuð skýrt hvernig reikna eigi út verðbótakostnaðinn. Sú staðreynd að orðalagið sem misskilið var með þeim hætti að lánveitendur hafi ekki tekið tillit til verðbólgu sé ennþá orðrétt áfram til staðar sem undirstriki þá merkingu sem kvartandi hafi áður ítrekað útskýrt sem *kostnaðarlið*, þ.e. að verðlagskostnaðurinn haldist óbreyttur út lánstímann, enda sé sú merking í fullkomnu samhengi við niðurlag málsgreinarinnar „[...] að ársverðbólga verði óbreytt til loka lánstímans [...]“. Í ljósi þess að fyrri túlkun Íslandsbanka sé í algjörrri mótsögn við hina augljósu merkingu sem skýrara samhengi ákvæðis 3. mgr. 21. gr. laga nr. 33/2013 gefi til kynna sé sjálfsagt að ítreka að sú túlkun sé dauð og hafi heldur ekki átt við í tilfelli 12. gr. laga nr. 121/1994, enda skuli ætla að sú setning sem enn standi óbreytt í 3. mgr. 21. gr. laga nr. 33/2013 hljóti að hafa sömu merkingu í báðum tilvikum. Misskilningur Íslandsbanka sé þó á ábyrgð bankans. Auk þess sé vert að ítreka að Íslandsbanki gat ekki í skjóli þessa misskilnings komið sér hjá því að taka tillit til verðbóta við útreikning á heildarlántökukostnaði. Misskilningurinn sé því alfarið á ábyrgð bankans.

Að lokum sé vert að benda á að á heimasíðu Íslandsbanka sé reiknivél sem gefi lántakendum húsnæðislána kost á að reikna lánakjör sín þar sem þeir geta t.d. borið saman mismunandi kjör á verðtryggðum og óverðtryggðum lánnum. Í báðum tilfellum komi fram útreiknaður heildarlántökukostnaður og árleg hlutfallstala kostnaðar m.t.t. verðbólgu sem notandinn geti slegið inn. Það sé því ljóst að Íslandsbanki hafi hér bætt upplýsingaskýldu sína með því að gefa neytendum upp árlega hlutfallstölu kostnaðar sem taki tillit til verðbólgu. Það sé því undarlegt ósamræmi í því að bankinn hafi ástundað það að miða við 0% verðbólgu í útreikningi á heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar við gerð lánsamninga, en bjóði neytendum upp á að fá út allt aðrar tölur miðað við þeirra eigin verðbólguþá á heimasíðu sinni. Aðalatriðið sé þó það að með því að láta reiknivél sína reikna árlega

hlutfallstölu kostnaðar og heildarlántökukostnað miðað við uppgefna verðbólgu, þá sé bankinn að viðurkenna að verðbólgan eða verðbætur sem séu greiddar vegna hennar sé í raun hluti af lántökukostnaði. Reiknivélin sýni gríðarlegan mun á heildarlántökukostnaði og árlegri hlutfallstölu kostnaðar eftir því hvort verðbólgan sé 0% eða t.d. 5%. Reyndar sýni reiknivélin að verðbólgan sé langstærsti lántökukostnaðarliðurinn. Það sé vissulega ágætt að bankinn skuli á vefsíðu sinni bjóða upp á svo upplýsandi reiknivél. En bankinn ætti þó fyrst og fremst að láta lánasamninga við neytendur innihalda slíkar upplýsingar, eins og lög kveði á um.

Í bréfi kvartanda er vakin athygli á afstöðumun kvartanda og framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins um að verðtrygging teljist til óréttmætra viðskiptahátta. Álitid staðfesti að verðtrygging sem slík sé heimilud með skilyrðum, eins og áður hafi verið rakið. Þrátt fyrir það standi kvartandi við kröfu sína um að Neytendastofa taki ákvörðun um að verðtrygging skuli teljast til óréttmætra viðskiptahátta, en á öðrum forsendum en framkvæmdastjórnin hafi haft til grundvallar í álitinu sínu. Í því felist að kvartandi bendi á að lánveiting viðskiptabanka og sparisjóða sé með þeim hætti að nýju peningamagni sé bætt í umferð sem þannig beinlínis valdi verðbólgu. Viðskiptabankar og sparisjóðir séu því sjálfir að valda verðbólgu sem þeir þó verðtryggi sig fyrir með því að innheimta verðbætur af lántakendum. Það sé ólíkðandi að neytendur séu látnir borga kostnað af völdum verðbólgu sem lánveitendur valdi sjálfir með lánastarfsemi sinni. Það sé því lágmarkskrafa að Neytendastofa banni viðskiptabönkum og sparisjóðum alfarið að veita verðtryggð neytendalán.

Við mat á því hvort verðtrygging neytendalána skuli í öllum tilfellum teljast til óréttmætra viðskiptahátta beri að horfa til aðstöðumunar lánveitenda og neytenda. Það sé óhugsandi að einstakir neytendur geti haft áhrif á verðbólgu. Það sama eigi hins vegar ekki við um einstaka lánveitendur. Stórir aðilar á fjármálamarkaði geti það, t.d. með breyttri fjárfestingastefnu og breyttum umsvifum á lánamarkaði. Sérstaklega beri þó að hafa í huga þá aðila á lánamarkaði sem veiti lán með þeirri aðferð að bæta peningamagni í umferð.

Ef Neytendastofu þyki ekki augljóst að lánveitendur séu í aðstöðu til þess að valda verðbólgu með því að auka við peningamagn í umferð og a.m.k. tímabundinni verðbólgu, t.d. með stóraukinni útlánastarfsemi, þá sé ástæða til þess að Neytendastofa óski eftir álitu frá viðeigandi aðila. Einnig sé við hæfi að óska eftir staðfestum tilfellum þar sem fjármálastofnanir hafi valdið verðbólgu. Ef niðurstaða þess aðila staðfesti að einstakar fjármálastofnanir hafi valdið eða geti mögulega valdið verðbólgu með starfsemi sinni, þá beri að úrskurða að verðtrygging neytendalána skuli teljast til óréttmætra viðskiptahátta í ljósi þess að lánveitendur geti rukkað neytendur um verðbætur vegna verðbólgu sem meggi rekja til háttsemi bankanna. Ennfremur beri að líta til þess að verðbólguþag af þessu tagi rýri verðgildi gjaldmiðilsins og þar með kaupmátt neytenda sem ekki geti treyst á skjótar kjara- og kaupmáttarleiðréttingar. Það sé sjálfsagt að gera þá kröfu að þeim lánveitendum sem beinlínis valdi verðbólgu með lánastarfsemi verði bannað að verðtryggja neytendalán. Það ætti þó að koma til skoðunar að jafnvel þótt aðrar lánastofnanir bæti ekki peningamagni í umferð með sinni lánastarfsemi sem valdi verðbólgu sé þó vel mögulegt að þessir aðilar valdi

verðbólguveiflum þar sem lánastarfsemi þeirra og önnur fjárfestingastarfsemi geti verð mjög umsvifamikil og tengd lánastarfsemi banka.

Það sem veiti þó enn meira tilefni til þess að ákvarða verðtryggingu almennt sem óréttmæta viðskiptahætti séu keðjuverkandi áhrif hennar sem felist í því að hún hafi tilhneigingu til þess að ýta enn frekar undir verðbólgu eða hindra hjöðnun hennar. Bendir kvartandi í þessu sambandi á rannsókn sem unnin hefur verið af Jacky Mallet, doktor í tölvunarfræði. Niðurstöður rannsóknarinnar sýni að það sé ekkert sem bendi til þess að verðtrygging dragi úr eða hamli verðbólgu. Þvert á móti, þá virðist verðtryggingin hafa þau keðjuverkandi áhrif að auka verðbólgu. Rannsóknin gefi enn frekar tilefni til þess að skilgreina verðtryggingu almennt sem óréttmæta viðskiptahætti, enda skaði hún alla neytendur, en ekki einungis þá sem séu með verðtryggð lán.

Ef Neytendastofa sjái af einhverjum ástæðum ekki tilefni til þess að úrskurða öll form verðtryggingar sem óréttmæta viðskiptahætti út frá áðurgreindum ástæðum, beri þó að kanna hvort verðtrygging þurfi að uppfylla enn strangari skilyrði en nú séu fyrir hendi og þá hvort tiltekin form verðtryggingar verði úrskurðuð sem óréttmætir viðskiptahættir.

Neytendastofa ætti auk þess að kanna sérstaklega hvort hún hafi heimild og ástæðu til þess að banna alfarið lánastarfsemi sem byggir á því að auka við peningamagni í umferð sem valdi verðbólgu sem augljóslega sé mjög skaðleg fyrir neytendur almennt. Það hljóti a.m.k. að vera mögulegt fyrir Neytendastofu að banna öll verðbólguvaldandi neytendalán, þ.e. öll neytendalán sem byggir á því að bæta peningamagni í umferð.

Í bréfinu er einnig komið að ábendingu til Neytendastofu um að stofnunin skoði nánar lánafyrirkomulag allra banka með það að markmiði að stöðva lánastarfsemi sem stuðli að aukinni verðbólgu. Neytendastofa ætti að taka til alvarlegrar skoðunar hvaða heimildir og leiðir stofnunin hafi til þess að grípa til aðgerða sem gætu dregið úr hættunni á verðbólguuskotum í tengslum við starfsemi fjármálafyrirtækja.

Í niðurlagi bréfsins segir að kvartandi bendi á að hann geri sér ljóst að ákvörðun um að verðtrygging skuli teljast til óréttmætra viðskiptahátta muni sjálfsagt hafa umtalsverðar afleiðingar og jafnvel valda gríðarlegu uppnámi innan fjármálaheimsins og á vettvangi stjórn mála. Það sé þó ástæða til þess að áréttta að Neytendastofa eigi að fella sínar ákvarðanir út frá þeim lögum sem um hana gilda og heyri undir hennar verksvið, en láti önnur stjórnvöld um það að bregðast með viðeigandi hætti við afleiðingum réttmætra ákvarðana. Ákvörðun Neytendastofu ætti ekki að litast að pólitískum eða sérhagsmunatengdum þrýstingi og treysti kvartandi því að Neytendastofa notist eingöngu við lögin, lögskýringargögn, lagarök, álit og almennt vandaðan málflutning við málsmeðferð.

8.

Bréf kvartanda var sent Íslandsbanka til umsagnar með bréfi Neytendastofu, dags. 23. apríl 2013. Ekkert svar barst.

Með bréfi Neytendastofu, dags. 10. maí 2013, var aðilum málsins tilkynnt að gagnaöflun málsins væri lokið og að málið yrði tekið til ákvörðunar stofnunarinnar. Með bréfinu fylgdi listi yfir gögn málsins.

III.

Niðurstaða

1.

Í máli þessu kvartar Sabrina Casadei yfir skilmálum og skorti á upplýsingagjöf Íslandsbanka við skuldskeytingu fasteignaveðláns dags. 24. febrúar 2006 sem upphaflega var gefið út 9. mars 2005. Auk þess sem kvartað er yfir framkvæmd bankans á samningnum í tengslum við verðbætur, árlega hlutfallstölu kostnaðar og heildarlántökukostnað. Í erindinu kemur fram að greiðsluáætlun samningsins sé sérlega villandi þar sem hún geri ráð fyrir 0% verðbólgu út lánstímann. Kvartandi gerir athugasemdir við útreikning bankans á árlegri hlutfallstölu kostnaðar og því að hlutfallstalan hafi tekið breytingum á lánstímanum. Verðbætur séu ekki eitt af þeim atriðum sem upptalin séu, í tæmandi lista í lögum nr. 121/1994 yfir atriði sem skuli undanskilin í útreikningi á heildarlántökukostnaði og þar með einnig árlegrar hlutfallstölu kostnaðar. Kvartandi bendir á að samkvæmt lögum nr. 38/2001, um vexti og verðbætur, sé heimilt að nota vísitölubindingu og verðtryggja greiðslur skulda en ekki höfuðstól og því skorti bankann lagastoð til að verðtryggja höfuðstól og heildarlántökukostnað skuldarinnar. Af því leiðir að það sé þörf til að skoða almennt hvort verðtryggingarákvæði lánasamninga standist lög og telur kvartandi að Neytendastofa hafi heimild til þess að úrskurða að slíkir viðskiptahættir verði bannaðar ef sýnt er fram á að þeir séu óréttmætir og séu þannig brot gegn lögum nr. 57/2005, um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu. Þá er í erindinu fjallað um úrskurðarhæfi Neytendastofu á grundvelli laga nr. 7/1936, um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa. Loks eru kröfur kvartanda settar upp í 12 liðum í erindinu.

Af hálfu Íslandsbanka hefur verið bent á að hér sé um að ræða veðskuldabréf til kvartanda sem fór fram með skuldskeytingu á láni sem upphaflega var gefið út þann 9. mars 2005 en var skuldskeytt þann 24. febrúar 2006. Kvartandi hafi kynnt sér og samþykkt skilmála auk þess að hafa aðgang að greiðslusögu samningsins frá þeim tíma sem lánið var greitt út og þar til því var skuldskeytt. Kvartandi hætti að greiða af láninu þann 1. nóvember 2010. Íslandsbanki hafnar því að bankinn hafi ekki staðið við upplýsingaskyldu sína. Greiðsluáætlun og önnur samningsgögn séu sniðin að ákvæði 6. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, og viðeigandi upplýsingar gefnar upp ásamt fyrirvörum við að vextir geti breyst og að verðbólga geti haft áhrif á endurgreiðslu samningsins, til samræmis við það. Með skoðun á gögnum samningsins

hefði kvartanda því átt að vera ljóst að lánið væri verðtryggt og að það gæti, og hafi, tekið breytingum vegna verðbóta. Óraunhæft sé að ætlast til þess að bankinn gæti spáð fyrir um verðbólgu út lánstímann og löggjafinn geri ekki kröfu til þess að lánveitandi reikni verðbólgu inn í greiðsluáætlun. Þá er því mótmælt að verðtrygging teljist til óréttmætra viðskiptahátta enda geri lög nr. 121/1994 beinlínis ráð fyrir verðtryggingu, sbr. orðalag 1. mgr. 12. gr. laganna.

Samhengisins vegna verða kröfuliðirnir dregnir saman, eins og unnt er, og fjallað heildstætt um athugasemdir sem gerðar eru í fyrsta lagi við verðtryggingu og lögmæti hennar, í öðru lagi upplýsingaskyldu Íslandsbanka, tilgreiningu á árlegri hlutfallstölu kostnaðar (ÁHK) og útreikning á heildarlántökukostnaði, í þriðja lagi um óréttmæta viðskiptahætti og að lokum um ákvæði laga nr. 7/1936.

2.

Í erindinu er fyrst og fremst vísað til laga nr. 121/1994, um neytendalán, en einnig til tilskipunar nr. 87/102/EBE, um samræmingu á lögum og stjórnslufyrirmælum aðildarríkjanna varðandi neytendalán, og tilskipunar nr. 90/88/EBE, til breytingar á tilskipun nr. 87/102/EBE, en framangreind lög nr. 121/1994, er íslensk innleiðing á ákvæðum framangreindra tilskipana. Þá er vísað til laga nr. 57/2005, um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu, laga nr. 7/1936, um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga, og loks til laga nr. 38/2001, um vexti og verðtryggingu. Af hálfu kvartanda er vísað til framangreindra laga og tilskipana bæði með almennum hætti en einnig með beinni vísan til tiltekinna ákvæða.

Vísað er til laga nr. 121/1994, um neytendalán, þ.e. ákvæða d. liðar 4. gr., 5. gr., 6. gr. auk sérstakar tilvísunar til 3. tölul. 1. mgr. og 2. mgr. 6. gr., 7. gr., 11. gr., 12. gr., 14. gr. auk sérstakrar tilvísunar til 2. og 3. mgr. 14. gr. og 15. gr.. Þá er vísað til ákvæðis 12. gr. eins og það upphaflega leit út í gildistíð laga nr. 30/1993 um neytendalán.

Í d. lið 4. gr. er að finna skilgreiningu á heildarlántökukostnaði þar sem segir að heildarlántökukostnaður sé:

„allur kostnaður sem hlýst af töku lánsins og neytanda ber að greiða, þar með taldar vaxtagreiðslur.“

Í 5. gr. er kveðið á um að lánessamningur skuli gerður skriflega og fela í sér upplýsingar sem tilgreindar eru í 6. og 8. gr. laganna. Þá segir einnig að neytandinn skuli fá í hendur eintak af lánessamningi.

Í 1. mgr. 6. gr. eru í níu töluliðum taldar upp þær upplýsingar sem lánveitandi skal gefa neytanda við gerð lánessamnings; fjárhæð útborgunar; vexti; heildarkostnað í krónum; árlega hlutfallstölu kostnaðar; heildarupphæð sem greiða skal; fjölda einstakra greiðslna, fjárhæð

þeirra og gjalddaga; gildistíma samnings og skilyrði uppsagnar og heimild til að greiða fyrir lokagjalddaga. Ákvæði 2. mgr. 6. gr. er svohljóðandi:

„Ef breyta má lánskostnaði, afborgunum eða öðrum atriðum lánskjara á samningstímanum skal lánveitandi greina neytanda frá því við hvaða aðstæður breytingarnar geta orðið. Ef ekki er unnt að reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar skal lánveitandi þess í stað skýra neytanda frá því hverjir vextir eru, hvaða gjöld falla á lánið og við hvaða aðstæður breytingar geti orðið.“

Þá er í 3. mgr. 6. gr. um það fjallað með hvaða hætti tilkynna skuli breytingar skv. 2. mgr.

Í 7. gr. er kveðið á um útreikning á heildarlántökukostnaði þ.e.a.s. hvaða kostnað og gjöld skal tekið tillit til og þar er talið upp nákvæmlega hvaða liðir séu þar undanskildir. Ákvæði 7. gr. er svohljóðandi:

Útreikningur á lántökukostnaði.

„Heildarlántökukostnaður felur í sér allan kostnað af láninu, þar með talda vexti og önnur gjöld sem neytandi skal greiða af því, með þeim undantekningum sem greinir í 3. mgr.

Þegar reiknuð er út árleg hlutfallstala kostnaðar skal ekki tekið tillit til eftirfarandi kostnaðarliða:

- 1. Kostnaðar vegna vanskila.*
- 2. Kostnaðar sem neytandi greiðir við kaup á lausafé eða þjónustu, hvort heldur kaupin fara fram gegn staðgreiðslu eða samkvæmt lánssamningi.*
- 3. Kostnaðar vegna yfirfærslu fjár.*
- 4. Kostnaðar vegna viðskiptareiknings sem ætlað er að taka við afborgunum af láninu að undanskildum kostnaði við innheimtu endurgreiðslna, hvort heldur um er að ræða staðgreiðslu eða annað greiðslufyrirkomulag.*
- 5. Félagsgjalda er rekja má til samninga sem ekki tengjast lánssamningnum, jafnvel þótt þau hafi áhrif á lánsskilmála.*
- 6. Kostnaðar vegna trygginga eða ábyrgða nema þær eigi að tryggja lánveitanda endurgreiðslu lánsins.*

Ákvæði 3.–4. tölul. 2. mgr. eiga því aðeins við að neytandi hafi hæfilegt valfrelsi um það með hvaða hætti yfirfærsla fjárins eða endurgreiðslan fari fram, svo og að kostnaður sé ekki óeðlilega hár.“

Ákvæði 11. og 12. gr. varða útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar. Ákvæði 11. gr. er svohljóðandi:

„Árleg hlutfallstala kostnaðar skal reiknuð út á þeim tíma sem lánssamningur er gerður. Við útreikning árlegrar hlutfallstölu skal gengið út frá því að lánssamningur

gildi umsaminnt tíma og að lánveitandi og neytandi standi við skuldbindingar sínar samkvæmt skilmálum samningsins.“

Pá er ákvæði 12. gr. svohljóðandi:

„Ef lánessamningur heimilar verðtryggingu eða breytingu á vöxtum eða öðrum gjöldum sem teljast hluti árlegrar hlutfallstölu kostnaðar, en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður, skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar miðað við þá forsendu að verðlag, vextir og önnur gjöld verði óbreytt til loka lánstímans.

Þegar reiknuð er út árleg hlutfallstala kostnaðar skal gera ráð fyrir eftirfarandi:

- 1. Ef engin hámarksupphæð er tilgreind í lánessamningi skal hámarksupphæð láns, sem veitt er, teljast 150.000 kr.*
- 2. Ef ekki er tilgreindur ákveðinn lánstími og ekki er unnt að ráða hann af samningi skal lánstími talinn eitt ár.*
- 3. Ef í samningi er kveðið á um fleiri en einn greiðsludag skal ganga út frá endurgreiðslu á þeim tíma sem samningur kveður fyrst á um.“*

Ákvæði 12. gr. byggir á tilskipun 87/102/EBE sbr. tilskipun 90/88/EBE, til breytingar á tilskipun 87/102/EBE, sem orðast svo:

„Þegar um er að ræða lánessamninga, sem í eru ákvæði er heimila breytingar á vaxtagjöldum og upphæð eða stigi annars kostnaðar er fellur undir árlega hlutfallstölu kostnaðar en ekki unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður, skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að vextir og annar kostnaður verði óbreytanlegur og gildi fram til loka lánstímans“.

Framangreind tilskipun nr. 90/88/EBE felldi jafnframt brott ákvæði 5. gr. tilskipunar 87/102/EBE. Í greinargerð með frumvarpi því sem síðar varðað lögum nr. 121/1994 segir svo:

„Með tilskipun nr. 90/88 EBE var 5. gr. felld úr gildi og aðildarríkin skylduð til að taka upp í löggjöf sérstakan útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar samkvæmt nánar tilgreindum reglum og reikna lántökukostnað út samkvæmt henni.“

Í athugasemdum og greinargerð með frumvarpi því sem síðar varð að lögum nr. 121/1994, um neytendalán, er ekki að finna neinar sérstakar skýringar eða sértúlkun varðandi umrædd ákvæði heldur er þar bent á að ákvæði laganna svari að öllu leyti til samsvarandi ákvæðis í tilskipun ESB.

Í greinargerð með því ákvæði frumvarpsins sem síðar varð að 12. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, og sem innleiðir framangreint ákvæði segir nánar tiltekið:

„Í greininni segir við hvað skuli miða útreikning árlegrar hlutfallstölu ef ekki er kveðið á um það í samningi. Þetta ákvæði svarar til 6. og 7. tölul. a-liðar 1. gr. í tilskipun. Ákvæðið skýrir sig sjálf.“

Af hálfu lántaka var einnig vísað til ákvæðis 1. mgr. 12. gr. eins og það var orðað í gildistíð laga nr. 30/1993. Þá hljóðaði ákvæðið svo:

„Ef lánessamningur heimilar breytingu á vaxtagjöldum, þar með talið vísitölubinding og verðlagsviðmiðun, eða öðrum gjöldum sem teljast hluti árlegrar hlutfallstölu kostnaðar en ekki er unnt að meta hverju nemi á þeim tíma sem útreikningur er gerður skal reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að vextir og annar kostnaður verði óbreyttur til loka lánstímabilsins.“

Samkvæmt b. lið 2. mgr. 4. gr. tilskipunar 87/102/EBE skal í skriflegum lánsamningi koma fram:

„yfirlýsing um það við hvaða aðstæður megi breyta árlegri hlutfallstölu lánskostnaðar.

Í því tilviki að ekki sé unnt að gefa yfirlýsingu um árlega hlutfallstölu lánskostnaðar, skal veita neytandanum nægjanlegar upplýsingar í skriflega samningnum. Upplýsingar þessar skulu a.m.k. taka til þess sem kveðið er á um í öðrum undirlið 1. mgr. 6. gr.“

Ákvæði annars undirliðar 1. mgr. 6. gr. tilskipunarinnar hljóðar svo:

... „[skal neytanda gerð grein fyrir því þá eða áður en gengið er frá samningnum]: hverjir séu ársvextir og hvaða gjöld falli á lánið frá þeim tíma er gengið er frá samningnum svo og við hvaða skilyrði megi breyta þeim,“ ...

Í 14. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, er fjallað um þýðingu þess að vaxta eða lántökukostnaðar sé ekki getið í samningi:

„Nú eru vextir eða annar lántökukostnaður ekki tilgreindir í lánsamningi og er lánveitanda þá eigi heimilt að krefja neytanda um greiðslu þeirra. Að öðru leyti fer um vexti af neytendalánum samkvæmt ákvæðum vaxtalaga.

Lánveitanda er eigi heimilt að krefjast greiðslu frekari lántökukostnaðar en tilgreindur er í samningi skv. 4. tölul. 1. mgr. 6. gr. Sé árleg hlutfallstala kostnaðar, sbr. 5. tölul. 1. mgr. 6. gr., of lágt reiknuð er lánveitanda eigi heimilt að krefjast heildarlántökukostnaðar sem gæfi hærri árlega hlutfallstölu kostnaðar.

Ákvæði 1. og 2. mgr. gilda ekki ef lánveitandi getur sannað að neytanda hefði mátt vera ljóst hver lántökukostnaðurinn átti að vera. Ef ákvæði 1. eða 2. mgr. leiða til lækkunar eftirstöðva skal neytandi greiða þær samkvæmt samningnum og lækkunin koma fram á síðustu afborgunum.“

Af framangreindu ákvæði er því ljóst að hafi lánveitandi ekki veitt lántaka þær upplýsingar sem kveðið er á um í 6. gr. laganna, sbr. 5. gr., getur það skapað lánveitanda bótaábyrgð, skv. 15. gr. laganna, enda hafi lántaki mátt ætla að lánskjör væru hagstæðari en þau síðar reyndust vera. Tilgangur ákvæðisins er sá að fá lánveitanda til að fullnægja upplýsingaskyldu sinni og er því meginreglan sú að lánveitandi beri afleiðingar af því ef hann fullnægir ekki skyldu sinni skv. 6. gr.

Í lögum nr. 57/2005 er fjallað um það hvaða viðskiptahætti skuli viðurkenna og hverja ekki. Lögin fela fyrst og fremst í sér vernd fjárhagslegra hagsmuna neytenda. Í 5. gr. er lagt almennt bann við óréttmætum viðskiptaháttum, áður en, á meðan og eftir að viðskipti með vöru fer fram eða þjónusta er veitt. Hvað teljist til óréttmætra viðskiptahátta er nánar tilgreint í III. – V. kafla laganna.

Í erindinu var vísað til 1. mgr. 8. gr. sem og 9. gr. laganna. Ákvæði 1. mgr. 8. gr. er svohljóðandi:

„Viðskiptahættir eru óréttmætir ef þeir brjóta í bága við góða viðskiptahætti gagnvart neytendum og raska verulega eða eru líklegir til að raska verulega fjárhagslegri hegðun neytenda. Viðskiptahættir sem brjóta í bága við ákvæði kafla þessa eru alltaf óréttmætir.“

Ákvæðinu er, skv. umfjöllun í greinargerð, ætlað að taka til viðskiptahátta sem hafa áhrif á ákvörðun neytenda um að eiga viðskipti. Við mat á því hvort um óréttmæta viðskiptahætti sé að ræða skv. ákvæðinu er litið til þess hvort háttsemin geri það að verkum að hinn almenni neytandi taki ákvörðun um að eiga viðskipti sem hann hefði ella ekki tekið og raski þar með fjárhagslegum hagsmunum hans eða hafi áhrif á fjárhagslega hegðun.

Í 1. mgr. 9. gr. er um það fjallað að viðskiptahættir teljist villandi ef þeir séu líklegir til að blekkja neytendur. Í a.-g. liðum 1. mgr. eru tilgreindar þær röngu upplýsingar sem átt er við:

„Viðskiptahættir eru villandi ef þeir eru líklegir til að blekkja neytendur eða eru með þeim hætti að neytendum eru veittar rangar upplýsingar í þeim tilgangi að hafa áhrif á ákvörðun þeirra um viðskipti. Hér er átt við rangar upplýsingar um:

- a. eðli vöru eða þjónustu og hvort varan sé til eða þjónustan fyrir hendi,*
- b. helstu einkenni vöru eða þjónustu, t.d. notkun, samsetningu eða árangur sem vænta má af notkun hennar,*
- c. þjónustu við viðskiptavini, meðferð kvartana, dagsetningu framleiðslu eða aðferð við framleiðslu,*
- d. verð vöru eða þjónustu eða aðferð við útreikning á verði og hvort um sértíloboð eða annað verðhagræði sé að ræða og hvort það sé háð skilyrðum,*
- e. þörf fyrir þjónustu, varahluti, skipti á hlutum og viðgerðir,*

*f. réttindi, hæfni eða annað sem varðar aðstæður söluaðila eða fulltrúa hans, stöðu hans á markaði, skyldur, vörumerki og önnur hugverkaréttindi,
g. lögbundin réttindi neytanda.“*

Þá segir í 2. mgr. 9. gr.

„Viðskiptahættir eru villandi ef ekki er greint frá upplýsingum sem telja má að almennt skipti máli fyrir neytendur eða þeim er leynt og þær eru til þess fallnar að hafa áhrif á ákvörðun neytanda um að eiga viðskipti“

Við meðferð málsins var af hálfu Neftendastofu bent á að ákvæði 5. og 6. gr. laga nr. 57/2005, um eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum og gagnsæi markaðarins, eins og þau litu út fyrir gildistöku breytingalaga nr. 50/2008, gætu komið til álita við mat á verðtryggingarákvæði umrædds samnings, þar sem þau ákvæði voru í gildi þegar umræddur samningur var gerður sem og þegar skuldskeyting átti sér stað.

Umrædd ákvæði laga nr. 57/2005, eins og þau litu út fyrir gildistöku laga nr. 50/2008, og sem koma til álita við mat á því hvort um óréttmæta viðskiptahætti hafi verið að ræða við gerð samningsins í máli þessu og eftirfarandi skuldskeytingu hans. eru svo hljóðandi:

5. gr.:

„Óheimilt er að hafast nokkuð það að sem brýtur í bága við góða viðskiptahætti í atvinnustarfsemi eins og þeir eru tíðkaðir eða eitthvað það sem óhæfilegt er gagnvart hagsmunum neytenda.“

6. gr.:

„Óheimilt er að veita rangar, ófullnægjandi eða villandi upplýsingar í auglýsingum eða með öðrum hætti eða beita öðrum slíkum viðskiptaaðferðum sem sama marki eru brenndar, enda séu upplýsingar þessar og viðskiptaaðferðir fallnar til að hafa áhrif á eftirspurn eða framboð vara, fasteigna, þjónustu eða annars þess sem haft er á boðstólum í atvinnustarfsemi sem lög þessi taka til. Auglýsingar og aðrar viðskiptaaðferðir skulu ekki vera ósanngjarnar gagnvart keppinautum eða neytendum vegna forms þeirra eða sökum þess að skírskotað er til óviðkomandi mála.“

Kvartandi hefur auk þess í erindi sínu vísað til laga nr. 7/1936, um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga sem og niðurstöðu áfrýjunarnefndar neytendamála í máli nr. 15/2009 varðandi úrskurðarhæfi Neftendastofu um notkun ósanngjarnra samningsskilmála í stöðluðum samningum við neytendur.

Loks vísar kvartandi til laga nr. 38/2001, um vexti og verðtryggingu, sbr. og reglugerð nr. 492/2001, og telur að lög þessi veiti aðeins heimild til þess að verðbæta greiðslur en ekki höfuðstól.

3.

Verðtrygging fjárskuldbindinga var heimiluð hér á landi með lögum nr. 13/1979. Í fyrstu var þar heimilað að tengja lán við lánskjaravísitölu en frá árinu 1995 voru slík lán bundin vísitölu neysluverðs. Verðtrygging byggir nú á ákvæðum laga nr. 38/2001.

Tilgangur laganna var að draga úr neikvæðum áhrifum verðbólgu og er markmið hennar að veita lánveitanda tryggingu þannig að hann fái sömu upphæð í raunkrónum, auk umsaminna vaxta. Frá upphafi hefur verið gert ráð fyrir því í framangreindum lögum að Hagstofa Íslands skuli reikna og birta umrædda vísitölu mánaðarlega í Lögbirtingarblaði. Almennt voru því vextir af slíkum lánnum lægri en af óverðtryggðum lánnum enda felur þetta fyrirkomulag við lánveitingu í sér að lánveitandi fékk þannig tryggingu fyrir því að greiðslur og höfuðstóll lánsins myndi ávallt fylgja raunverðspróun á hverjum tíma. Verðtrygging í eðli sínu eru því í reynd bæði kostnaður og vextir sem lánþegi greiðir á lánstímanum.

Þegar að lög nr. 121/1994, um neytendalán voru lögfest hér á landi voru í gildi ákvæði vaxtalaga nr. 25/1987 svo og ákvæði áðurgreindra laga frá 1979 sem leggja grundvöll að lögmæti verðtryggðra fjárskuldbindinga. Til þess að undanskilja slíkar upplýsingar og takmarka upplýsingagjöf til neytenda hefði því þurft að kveða sérstaklega á um það í lögum nr. 121/1994, um neytendalán, að mati Neytendastofu. Svo var þó ekki gert.

Neytendastofa telur að hvorki af lögum nr. 121/1994, um neytendalán, tilskipunum ESB sem eru grundvöllur að framangreindum lögum og reglum settum samkvæmt þeim, sé unnt að álykta sem svo að lánveitanda hafi verið rétt að færa inn tölu sem væri 0% við gerð greiðsluáætlunar fyrir verðtryggð lán. Þá verður ekki séð að neinar sérreglur, ákvörðun lögmætra stjórnvalda eða lögskýringargögn bendi til þess að það hafi verið vilji löggjafans að undanskilja þetta atriði við upplýsingagjöf til neytenda. Ljóst er að ítarlegar reglur voru þá þegar í gildi um verðtryggingu fjárskuldbindinga allt frá árinu 1979 og áhrif þeirra á neytendalán því orðin vel þekkt þegar að lög um neytendalán tóku gildi voru samþykkt á Alþingi árið 1994.

Tilskipun 87/102/EBE, með síðari breytingum hafði í för með sér að hér á landi var kveðið á um ítarlega upplýsingaskyldu lánveitanda til neytenda þegar veitt eru neytendalán. Það var því alfarið í höndum og ábyrgð löggjafans að veita skýra undanþágu frá upplýsingaskyldu að þessu leyti ef það hefði verið talið nauðsynlegt. Það var hins vegar ekki gert og þvert á móti má ráða af greinargerð með frumvarpi sem síðar varð að lögum nr. 121/1994, um neytendalán að tilgangur laganna væri að innleiða að fullu og án undanþágu ákvæði tilskipunarinnar.

Neytendastofa telur að lánveitandi sé sérfróður aðili sem þekki vel verðbólgu og áhrif hennar á vaxtakjör og endurgreiðslu verðtryggðra lána. Íslandsbanki hafði árið 2005 er lán þetta var veitt langa reynslu af fyrirkomulagi verðtrygginga lánskuldbindinga og yfirburða þekkingu hvaða áhrif þau hafa þegar bankinn upplýsti og kynnti neytendum mismunandi lánaform og

greiðslubyrði lántakenda eftir því hvort valið væri verðtryggð eða óverðtryggð lánsform. Hafi það verið álit lánveitenda allt frá gildistöku laga um neytendalán að það væri almennur ómöguleiki að geta um gildandi verðbólguástæða á þeim tíma sem lán var tekið við gerð greiðsluáætlunar þá var rík ástæða til þess að óska eftir skýrri undanþágu frá lögum að þessu leyti. Það var hins vegar ekki gert og ekki verður séð með hvaða hætti eigi að túlka gildandi tilskipanir sem og lög og reglugerðir sem innleiða þær með þeim hætti. Af þeirri ástæðu var lánveitanda skylt að færa inn áætlaðar verðbætur við gerð greiðsluáætlunar. Í reiknivélum fjármálafyrirtækja er einnig gert ráð fyrir þessum lið þegar neytendur vilja sjálfir reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar. Neytendastofa telur að með því að færa inn 0% fyrir þennan kostnaðarþátt við útreikning sína hafi Íslandsbanki ekki uppfyllt upplýsingaskyldu sína og þannig brotið gegn ákvæði laga nr. 121/1994, um upplýsingagjöf til neytanda við gerð greiðsluáætlunar.

Hér verður að hafa verður í huga að þegar að lög nr. 121/1994, um neytendalán voru lögfest hér á landi voru í gildi ákvæði vaxtalaga nr. 25/1987 svo og lög nr. 13/1979, um stjórn efnahagsmála, o.fl. og með þeim lögum var verðtrygging fjárskuldbindinga lögleyfð hér á landi, þ.m.t. í lánsamningum til neytenda. Núgildandi lög um vexti og verðtryggingu eru lög nr. 38/2001 og þar er engin takmörkun gerð á verðtryggingu lánsamninga til neytenda. Verðtrygging á lánsamningum til neytenda hefur því verið þekkt hér á landi og leyfð með lögum allt frá árinu 1979. Af framangreindu er því ljóst að sem slík er verðtrygging í samningum við neytendur um lánsfé ekki andstæð lögum. Viðskiptahættir s.s. lánveitingar til neytenda verða þó ávallt á hverjum tíma að taka fullt tillit til almennra réttareglna sem gilda um viðskiptahætti hér á landi svo og ákvæði sérlaga sem kunna að setja sérstakar skorður að þessu leyti vegna neytendaverndar.

Eins og komið hefur skýrt fram hér frammar þá er verðtrygging fjárskuldbindinga heimiluð hér á landi, fyrst með lögum nr. 13/1979, sbr. nú lög nr. 38/2001. Viðskiptahættir þar sem lán til neytenda eru bundin vísitölu neysliverðs eru því lögleg á Íslandi. Af framangreindum átæðum getur því Neytendastofa ekki fallist á að verðtrygging lánsamninga til neytenda sem slík feli í sér brot á lögum nr. 57/2005, með síðari breytingum, eins og nánar verður fjallað um síðar.

4.

Í tengslum við verðtryggingu lánsins gerir kvartandi annars vegar kröfu um að fallist verði á að Íslandsbanki hafi brotið gegn upplýsingaskyldu sinni samkvæmt lögum nr. 121/1994, um neytendalán, m.a. með því að lýsa ekki með skýrum og raunsæjum hætti hvernig verðlagsvísitölubinding myndi hafa áhrif á greiðslur og eftirstöðvar lánsins svo og við útreikning á ÁHK hafi Íslandsbanki sett inn 0% í þennan lið útreiknings sem gerður var og upplýsingar þannig afhentar til neytanda á lántökudegi. Kvartandi gerir kröfu um að bankanum verði bannað að innheimta verðbætur á lánið í ljósi þess hve brot hans á upplýsingaskyldu hafi verið alvarlegt og meðfylgjandi greiðsluáætlun hafi verið sérlega villandi.

Vegna kvörtunar yfir útreikningum á árlegri hlutfallstölu kostnaðar gerir kvartandi þær kröfur að Íslandsbanka verði bannað að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar samkvæmt vísitölu eða breyta henni með öðrum hætti, að bankanum verði bannað að krefja lántaka um verðbætur í ljósi þess að hvorki í heildarlántökukostnaði né í árlegri hlutfallstölu kostnaðar hafi verið gert ráð fyrir verðbótum, að bankanum verði bannað að innheimta greiðslur umfram það sem upphaflega reiknuð árleg hlutfallstala kostnaðar hafi gefið til kynna, að þrátt fyrir ákvæði um breytilega vexti verði bankanum bannað að hækka vexti umfram það sem árleg hlutfallstala kostnaðar segi til um. Þá er þess krafist að Neytendastofa fallist á að heildarlántökukostnaður teljist, skv. 7. gr. laga nr. 121/1994, innihalda allar áætlaðar verðbætur.

Árlegri hlutfallstölu kostnaðar (ÁHK) er ætlað að auðvelda neytendum að meta hve mikill kostnaður fylgir láninu og að bera saman mismunandi lánstilboð, áður en tekin er ákvörðun um lántöku. Í 10. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán segir: „*Árleg hlutfallstala kostnaðar er það vaxtaáætlun sem jafnar núvirðið af greiðsluskuldbindingum lánveitanda annars vegar og neytanda hins vegar samkvæmt lánsamningi þeirra. Árlegri hlutfallstölu kostnaðar skal lýst sem árlegri prósentu af upphæð höfuðstóls lánsins.*“ Þannig lýsir árleg hlutfallstala kostnaðar heildarlántökukostnaði lánsamnings, þ.e. öllum kostnaði af láninu, og er hún gefin upp sem árleg prósentu af upphæð lánsins. Í lögum segir ennfremur að árleg hlutfallstala kostnaðar skal reiknuð út á þeim tíma sem lánsamningur er gerður og skal við útreikning ganga út frá því að lánsamningur gildi umsaminn tíma og að neytandi standi við skuldbindingar sínar samkvæmt samningnum.

Samkvæmt 12. gr. laga nr. 121/1994 skal við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar miða við þá forsendu að verðlag, vextir og önnur gjöld haldist óbreytt til loka lánstímabilsins, ef um er að ræða lánsamning sem heimilar verðtryggingu eða breytingu á vöxtum eða öðrum gjöldum. Í lögum eða lögskýringargögnum er ekki um það fjallað með hvaða hætti tekið skuli tillit til verðbóta í útreikningi á hlutfallstölu, heildarlántökukostnaði eða í greiðsluáætlun. Tilskipanir 87/102/EBE og 90/88/EBE, sem innleiddar hafa verið hér á landi með lögum nr. 121/1994, banna ekki verðtryggingu neytendalána en ákvæði þeirra fjalla þó ekki sérstaklega um verðtryggingu og því er þar ekki að finna upplýsingar um það með hvaða hætti skuli tekið tillit til verðbóta við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar eða heildarlántökukostnaði, né heldur hvernig gera skuli grein fyrir henni í greiðsluáætlun. Verðtrygging fjárskuldbindinga á lánum var hins vegar eins og áður hefur komið fram lögleidd á Íslandi árið 1979 og hefur verið leyfð að lögum allt frá þeim tíma. Verðtrygging var því vel þekkt þegar að lög nr. 121/1994, um neytendalán, voru samþykkt á Alþingi sem og síðari breytingar á lögum. Auk þess var þá eins og nú alþekkt að vextir geta tekið breytingum á lánstíma. Í lögum og tilskipunum um neytendalán er kveðið á um að undir þeim kringumstæðum verði lánveitandi að kveða skýrt á um við hvaða aðstæður vextir, gjöld eða annar kostnaður geti tekið breytingum á lánstímanum.

Kvartandi hefur haldið því fram að Íslandsbanki hefði átt að taka mið af verðbólgu eins og hún var við gerð samningsins eða t.d. verðbólguhorfum samkvæmt spá Seðlabanka Íslands. Með vísan til ákvæðis 21. gr. nýrra laga nr. 33/2013, um neytendalán, hefur kvartandi einnig

bent á að þegar gera skuli ráð fyrir áframhaldandi sömu verðbólgu hefði Íslandsbanki átt að miða við ársverðbólgu síðustu 12 mánaða.

Neytendastofa vill taka fram að ákvæði laga nr. 33/2013, um neytendalán og tilskipunar nr. 2008/48/EB um sama efni, geta samkvæmt lögskýringarreglum ekki komið til túlkunar eða fyllingar á ákvæðum laga nr. 121/1994 enda verður túlkun á lögum ekki byggð á síðar tilkomnum lögum eða tilskipunum. Þá hefur orðalagi ákvæðis 21. gr. laga nr. 33/2013 verið breytt frá orðalagi 12. gr. laga nr. 121/1994 og því verður ákvæði 21. gr. laga nr. 33/2013 eða umfjöllun í greinargerð með ákvæðinu ekki beitt til túlkunar á því hvað teljist óbreytt verðlag skv. 12. gr. laga nr. 121/1994.

Þegar litið er til orðlags ákvæða 6., 7. og 12. gr. laga nr. 121/1994 sem og þess megintilgangs laganna að neytendum séu veittar allar nauðsynlegar upplýsingar um kostnað við samninginn, telur Neytendastofa ljóst að það hafi ekki verið vilji löggjafans að upplýsingum um verðbólgu eða verðtryggingu væri haldið utan upplýsingagjafarinnar. Eins og áður hefur fram komið skortir þó viðhlítandi eða nákvæmar upplýsingar í lögnum um það hvernig verðbólga skuli fram sett í útreikningum á árlegri hlutfallstölu kostnaðar og heildarlántökukostnaði.

Úr þessum annmörkum hefur verið bætt fyrir lánsamninga sem gerðir eru við neytendur eftir gildistöku laga nr. 33/2013 með ákvæði 21. gr. þeirra, þar sem kveðið er á um að miða skuli við ársverðbólgu samkvæmt vísitölu neysliverðs í þeim mánuði sem samningurinn var gerður. Orðalag laga nr. 121/1994 verður, eins og áður hefur fram komið, ekki túlkað eftir ákvæðum laga nr. 33/2013. Ljóst er þó að megintilgangur laga nr. 121/1994 og tilskipunar nr. 87/102/EBE, með síðari breytingum, var að tryggja neytendum upplýsingar varðandi öll atriði er varða lántökuna með sama hætti og ný tilskipun nr. 2008/48/EB kveður á um. Í eldri tilskipunum sem og núverandi tilskipun sem nú hefur verið lögleidd hér á landi eru allar grunnreglur EB réttarins um útreikning á heildarlántökukostnaði og hvernig birta eigi upplýsingar um ÁHK hinar sömu.

Neytendastofa getur ekki fallist á að orðalag ákvæðis 12. gr. áðurgildandi laga nr. 121/1994 um að miða skuli við óbreytt verðlag leiði ótvírætt af sér að taka eigi mið af ársverðbólgu síðastliðinna 12 mánaða fyrir samningsgerð. Að sama skapi telur stofnunin það ekki samræmast orðalagi ákvæðisins að ótvírætt hefði átt að taka mið af verðbólguþá Seðlabanka Íslands. Neytendastofa telur hins vegar ótvírætt að orðalag 12. gr. undanþiggi ekki lánveitanda frá því að upplýsa um og reikna út árlega hlutfallstölu kostnaðar á þeirri forsendu að „vextir og annar kostnaður verði óbreyttur til loka lánstímabilsins“. Lögskýringargögn sem og ákvæði tilskipunar 87/102/EBE með síðari breytingum styðja einnig þá niðurstöðu.

Taka verður því afstöðu til þess með hvaða hætti lánveitanda var skylt að uppfylla umrædda upplýsingaskyldu þegar lánveiting fór fram. Í því sambandi telur Neytendastofa rétt að líta til þess að Hagstofa Íslands gefur út vísitölu neysliverðs fyrir hvern mánuð allt frá upphafi þess að verðtrygging lánaskuldbindinga var lögleyfð á Íslandi og fram til þessa dags. Neytendastofa telur miðað við orðalag 12. gr. laga nr. 121/1994 eiga að taka mið af vísitölu þess mánaðar þegar að lánveitandi leggur fram upplýsingar til neytanda í samræmi við ákvæði

laganna. Í tilvikum þess samnings sem hér er til álita var hún 0,2%. Verðbótaþáttur verðtryggingar telst að mati Neytendastofu bæði vextir og kostnaður, eins og áður hefur fram komið. Neytendastofa telur eins og málum er hér háttáð rétt að túlka ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994 þannig að verðbóta hefði a.m.k. átt að geta eins og um kostnað væri að ræða miðað við punktstöðu þess mánaðar, þ.e. 0,2%. Framangreind niðurstaða er jafnframt að mati stofnunarinnar í samræmi við meðalhófsreglu stjórnisýslulaga og tekur tillit til hagsmuna beggja aðila vegna óskýrleika laganna. Þessa hlutfallstölu (prósentu) bar því lánveitanda að færa inn í útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar, auk gildandi ársvaxta á lántökudegi, svo og annan kostnað sem ekki er sértaklega undanskilinn í lögum nr. 121/1994, um neytendalán. Þess má hins vegar geta að unnt er að sjá nú að hækkun vísitölu ársins 2005 var alls 4,4% sem í reynd hefði gefið hærri niðurstöðu í þessu tiltekna tilvikum hefði hún legið fyrir á lántökudegi á fyrri hluta ársins 2005. Í þeim tilvikum sem að mánaðarleg punktstaða á árinu 2005 væri hærri þá hefði upplýsingagjöfin orðið nákvæmari en þegar tekið er mið af mánuði þar sem punktstaða er óvenju lág. Það er eðli jafnt vaxta og verðbólgu að vera breytileg frá einu tímamarki til þess næsta og gert ráð fyrir að svo sé í lögum og tilskipunum um neytendalán. Þetta breytir þó ekki á neinn hátt að upplýsingaskyldu lánveitanda til að upplýsa um þann væntanlega kostnað sem fylgir láni vegna vísitölubindingar.

Að þessu leyti hefur Íslandsbanki því brotið gegn ákvæði 12. gr. laga nr. 121/1994 með því að setja inn 0% við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar við upplýsingagjöf til neytanda samkvæmt ákvæðum laganna. Upplýsingar um áætlaða vexti og verðbólgu á ársgrundvelli bar því lánveitanda að upplýsa um samkvæmt ákvæðum laga nr. 121/1994, um neytendalán.

Kvartandi hefur haldið því fram að í lögnum sé ekki að finna heimild til hækkunar á árlegri hlutfallstölu kostnaðar á samningstímanum auk þess sem í lánsamningi skuli felast yfirlýsing um það við hvaða aðstæður breyta megi árlegri hlutfallstölu kostnaðar, skv. b. lið 2. mgr. 4. gr. tilskipunar nr. 87/102/EBE.

Ákvæði 2. mgr. 6. gr. og 9. gr. laga nr. 121/1994 gera ráð fyrir að vextir, verðbætur og annar kostnaður geti tekið breytingum. Auk þess sem orðalag 1. mgr. 12. gr. gerir ráð fyrir að árleg hlutfallstala kostnaðar geti tekið breytingum. Tilskipun 87/102/EBE gerir einnig ráð fyrir því að árleg hlutfallstala kostnaðar geti tekið breytingum á lánstímanum, sbr. ákvæði b. liðar 2. mgr. 4. gr. sem kvartandi vísar til. Við þær aðstæður þarf í lánsamningi að gera skýrlega grein fyrir því að kostnaðarforsendur séu breytilegar, hvernig og við hvaða aðstæður þær geti breyst. Í tilvikum breytilegra vaxta skal því koma fram að vextir geti breyst, með hvaða hætti og við hvaða aðstæður þeir breytist auk þess að tilgreina þá vexti sem í gildi eru við samningsgerðina. Þegar um verðtryggðan samning er að ræða verða allar forsendur að koma fram í skilmálum, þ.e. að samningurinn sé verðtryggður, hvaða vísitölu miðað sé við og hver grunnvísitala samningsins sé. Að teknu tilliti til þessa telur Neytendastofa það ekki hafa verið vilja löggjafans að lánveitanda væri óheimilt að krefjast breytilegs kostnaðar af láninu. Slíkt bann væri einnig í andstöðu við ákvæði tilskipunar 87/102/EBE sem gerir ráð fyrir að neytendalán geti borið breytilega vexti eða breytilegan lánskostnað, að uppfylltum skilyrðum um upplýsingagjöf til neytenda. Í þeim samningi sem mál þetta varðar er kveðið á um að samningurinn sé verðtryggður og að breyting á vísitölu neysluverðs komi til með að hafa áhrif

á endurgreiðslu lánsins auk þess sem grunnvísitala hans er tilgreind. Auk þess eru upplýsingar í skilmálum samningsins um breytingar á vöxtum en nánar verður fjallað um það síðar í ákvörðuninni. Neytendastofa telur að tilvísun til grunnvísitölu í lánsamningi með viðeigandi tölustöfum sé afar einföld leið og lítt gagnsæ fyrir neytendur. Á það ber þó að líta að verðtrygging lánaskuldbindinga hefur þekkst hér á landi allt frá árinu 1979 og löng viðskiptavenja að færa inn grunnvísitölu og tilgreina að um „verðtryggt“ lán sé að ræða og almennt vísað til lagaheimildar um verðtryggingu fjárskuldbindinga.

Neytendastofa telur því með hliðsjón af framangreindu og eins og atvikum er háttað í máli þessu að Íslandsbanki hafi ekki brotið gegn ákvæði 2. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994 að því er verðtryggingarákvæði samningsins varðar.

Kvartandi hefur bent á að jafnvel þó til greina komi að Íslandsbanka hafi verið heimilt að uppfæra árlega hlutfallstölu kostnaðar þá hljóti bankanum að hafa verið skylt að birta uppfærða árlega hlutfallstölu kostnaðar t.d. með hverjum greiðsluseðli. Eins og áður hefur komið fram skal árleg hlutfallstala kostnaðar reiknuð út á þeim tíma sem samningur er gerður, skv. 11. gr. laganna, og koma ákvæði laganna ekki í veg fyrir að kostnaðarliðir sem að baki árlegri hlutfallstölu kostnaðar standa geti tekið breytingum. Þá leggja lögin ekki þá skyldu á lánveitanda að reikna árlega hlutfallstölu kostnaðar að nýju þó kostnaðarforsendur hennar breytist eða tilkynna neytandanum breytta árlega hlutfallstölu kostnaðar. Í þessu samhengi skal ítrekað að árlegri hlutfallstölu kostnaðar er ætlað að auðvelda neytendum að meta kostnað við lán og bera saman mismunandi lánstilboð áður en tekin er ákvörðun um lántöku í upphafi samningssambands neytenda og lánveitanda.

Samkvæmt 4. tölul. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994 skal í lánsamningi tilgreina heildarlántökukostnað sem reiknaður er út skv. 7. gr. laganna auk þess sem gefa skal upplýsingar um fjölda einstakra greiðslna, fjárhæð þeirra og gjalddaga, þ.e. greiðsluáætlun, skv. 7. tölul. 1. mgr. 6. gr. sömu laga. Kvartandi hefur réttilega bent á að í 2. mgr. 7. gr. eru taldir upp kostnaðarliðir sem ekki skuli taka tillit til við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar og þar séu verðbætur ekki tilgreindar. Í ákvæði 7. gr. er engar leiðbeiningar að finna um það hvernig tekið skuli tillit til verðbóta við útreikning á heildarlántökukostnaði. Þá er ekki í 4. tölul. 1. mgr. 6. gr., eða öðru ákvæði laganna, að finna skýringar eða leiðbeiningar um hvernig verðbætur skuli tilgreindar eða hvernig skuli taka tillit til þeirra í greiðsluáætlun. Í 12. gr. er tilgreint að gera skuli ráð fyrir óbreyttu verðlagi við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar í þeim lánsamningnum sem heimila verðtryggingu. Neytendastofa telur að beita verði sömu aðferðum við útreikning á heildarlántökukostnaði og gerð greiðsluáætlunar eins og við útreikning árlegrar hlutfallstölu kostnaðar, þ.e. að taka mið af mánaðarlegri breytingu vísitölu neysluverðs þegar samningurinn er gerður. Íslandsbanki hefur því brotið gegn ákvæðum 4. og 7. tölul. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994 með því að gera ekki ráð fyrir kostnaði vegna verðbóta við útreikning á heildarlántökukostnaði og við gerð greiðsluáætlunar.

Lánveitanda er óheimilt að krefjast greiðslu hærri lántökukostnaðar en tilgreindur er í samningi og sé árleg hlutfallstala of lágt reiknuð er honum óheimilt að krefjast greiðslu kostnaðar sem gæfi hærri árlega hlutfallstölu kostnaðar, sbr. 2. mgr. 14. gr. laga nr. 121/1994.

Bannið á þó ekki við ef lánveitandi getur sannað að neytanda hefði mátt vera ljóst hver lántökukostnaðurinn átti að vera. Eins og að fram hefur komið telur Neytendastofa að Íslandsbanki hafi brotið gegn ákvæðum laga nr. 121/1994 við útreikning árlegrar hlutfallstölu kostnaðar og heildarlántökukostnaðar og við framsetningu greiðsluáætlunar þar sem ekki var tekið tillit til breytingar á vísitölu neysluverðs eins og hún stóð í þeim mánuði sem samningurinn var gerður, sem í þessi tilfelli var 0,2%. Á það ber þó að líta að í skilmálum sammingsins koma fram allar forsendur verðtryggingarinnar, og hver grunnvísitala sammingsins er. Eftirlit Neytendastofu með ákvæðum laga nr. 121/1994 er allsherjarréttarlegs eðlis og leysir stofnunin ekki úr einkaréttarlegum ágreiningi s.s. um uppgjör á kröfum eða skuldbindingum aðila. Það fellur því utan valdsviðs Neytendastofu að taka ákvörðun er varðar einkaréttarlegt uppgjör milli kvartanda og Íslandsbanka vegna innheimtu verðbóta af umræddum samningi vegna annmarka við útreikning á árlegrar hlutfallstölu kostnaðar og heildarlántökukostnaðar og við framsetningu greiðsluáætlunar. Aðilar málsins verða þar af leiðandi að semja um það sín í milli, leggja málið fyrir úrskurðarnefnd um viðskipti við fjármálafyrirtæki eða fá leyst úr þeim ágreiningi fyrir dómstólum. Þá telur stofnunin ekki unnt að leggja bann við því að árleg hlutfallstala kostnaðar og heildarlántökukostnaður verði reiknuð út með þeim hætti sem verið hefur eða greiðsluáætlun sett fram með sama hætti enda hafa lög nr. 121/1994 verið felld úr gildi og ljóst að bankinn er ekki að veita ný lán á grundvelli þeirra laga.

Að lokum skal tekið fram að Neytendastofa telur að ekki skipti máli hvort Íslandsbanki reikni verðbætur á höfuðstól lánsins í stað einstaka greiðslna þess, sbr. ákvæði laga nr. 38/2001. Sú niðurstaða byggir á því að hvor leiðin sem notuð er leiðir til sömu niðurstöðu og styðst einnig við álit Seðlabanka Íslands.

5.

Kvartandi gerir kröfu um að Íslandsbanka verði bannað að breyta vöxtum lánsins þar sem í hægri haus bréfsins segi: „*FASTIR VEXTIR*“.

Eins og bent hefur verið á af hálfu Íslandsbanka er heiti skjalsins: „*VEÐSKULDABRÉF*“ og undirtitill þess: „*JAFNGREIÐSLULÁN (ANNUITET) BUNDIÐ VÍSITÖLU NEYSLUVERÐS MEÐ VAXTAENDURSKOÐUNARÁKVÆÐI*“. Þá er í 5. lið skilmála bréfsins fjallað um vaxtaendurskoðun.

Mikilvægt er að mati Neytendastofu að lánveitendur vandi til skjalagerðar við gerð lánessamninga til neytenda. Í máli þessu hefur kvartandi bent á að í hans veðskuldabréfi sé tilgreint að um sé að ræða fasta vexti en nánari ákvæði og skilmálar sýna að svo er þó ekki.

Þegar litið er heildstætt til þeirra upplýsinga sem fram koma á veðskuldabréfinu getur Neytendastofa ekki fallist á að tilgreining þess að vextir séu fastir í hægri haus bréfsins leiði til þess að Íslandsbanki geti ekki stuðst við vaxtaendurskoðunar ákvæði í samræmi við nánari skilmála veðskuldabréfsins. Bæði í undirtitli bréfsins sem og í skilmálum þess er gerð grein fyrir því að bankanum sé heimilt að endurskoða vexti lánsins á fimm ára fresti.

6.

Af hálfu kvartanda er gerð krafa um að Neytendastofa taki ákvörðun um að verðtrygging neytendalána teljist til óréttmætra viðskiptahátta enda sé afar óréttmætt að lánveitandi innheimti verðbætur þegar hann getur, í vissum aðstæðum, verið valdur að aukinni verðbólgu. Í lögum nr. 57/2005 eru sett ákveðin viðmið við það hvað geri það að verkum að viðskiptahættir teljist óréttmætir. Þá er í reglugerð nr. 160/2009 að finna lista yfir þá viðskiptahætti sem teljast undir öllum kringumstæðum óréttmætir og eru þar með bannaðir. Verðtrygging neytendalána er ekki talin upp með viðskiptaháttum sem undir öllum kringumstæðum teljast óréttmætir í reglugerð nr. 160/2009 og getur Neytendastofa því ekki kveðið á um að verðtrygging, sem slík, og ótengt tiltekinni lánveitingu teljist undir öllum kringumstæðum óréttmætir viðskiptahættir. Þvert á móti eins og áður hefur komið fram er samkvæmt lögum nr. 38/2001 heimilt að veita neytendum verðtryggt lán. Stofnunin getur hins vegar metið hvort verðtrygging einstakra lánveitinga sé með þeim hætti að brotið hafi verið gegn góðum viðskiptaháttum. Verður þá að meta aðstæður og upplýsingagjöf í hverju tilviki fyrir sig. Eins og áður hefur komið fram var umræddur samningur, sem og skuldskeyting hans þegar kvartandi var gerður að nýjum skuldara, gerður í gildistíð laga nr. 57/2005 eins og þau stóðu við samningsgerð og skuldskeytingu, þ.e. fyrir gildistöku breytingalaga nr. 50/2008. Við mat á því hvort í umræddu tilviki sé um óréttmæta viðskiptahætti að ræða verður því að taka ákvörðun út frá þeim lögum.

Í lánsamningnum kemur fram að um verðtryggðan samning sé að ræða og að skuldin breytist í samræmi við breytingu á vísitölu neysluverðs auk þess sem grunnvísitala samningsins er tilgreind. Eins og að framan hefur verið rakið var kvartanda hins vegar ekki veittar réttar upplýsingar um árlega hlutfallstölu kostnaðar, heildarlántökukostnað eða einstaka greiðslur. Slíkt telur Neytendastofa óhæfilegt gagnvart kvartanda og brjóta þannig gegn ákvæði 5. gr. laga nr. 57/2005, eins og það stóð fyrir gildistöku breytingalaga nr. 50/2008.

7.

Í erindi kvartanda er óskað upplýsinga um það hvort opinbert eftirlit sé með ákvæði 36. gr. a.-d. laga nr. 7/1936 með það fyrir augum hvort ákvæði 2. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936 sé ekki virkt og að ákvæði 2. másl. 1. mgr. 36. gr. b. sömu laga sé virkt. Verður að mati Neytendastofu að telja að með orðalagi í erindinu sé í raun leitast eftir upplýsingum um hvort neytendur geti nýtt sjálfstæðan rétt sinn fyrir dómstólum um að skilmála staðlaðra samninga skuli túlka neytendum í hag.

Í lögskýringargögnum með 36. gr. b. laga nr. 7/1936 er til þess vísað að samkeppnisyfirvöldum sem á þeim tíma fóru með eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum sem nú er á verk- og valdsviði Neytendastofu, auk dómstóla, sé ætlað að tryggja framkvæmd ákvæða 36. gr. a.-d. sem séu allsherjarréttarlegs eðlis. Ákvæði þágildandi samkeppnislaga nr. 8/1993 um óréttmæta viðskiptahætti og eftirlit með þeim, voru felld úr gildi og efnislega færð yfir í ný lög nr. 57/2005, eins og þau voru fyrir gildistöku breytingarlaga nr. 50/2008. Það var

mat Neytendastofu að með hliðsjón af lagaskilreglum væri henni falið þetta eftirlit með ákvæðum 36. gr. a.-d. laga nr. 7/1936 og sem áskilið er í skuli falið stjórnvaldi sem fer með málefni neytenda, sbr. ákvæði tilskipunar 93/13/EBE. Á þá niðurstöðu Neytendastofu gat áfrýjunarnefnd neytendamála ekki fallist, sbr. úrskurður nefndarinnar í máli nr. 15/2009. Nauðsynlegt er því með breytingu á lögum nr. 57/2005 að endurinnleiða umrætt ákvæði tilskipunar 93/13/EBE og fela Neytendastofu eftirlit með ákvæðum 36. gr. a.-d. laga nr. 7/1936.

Neytendastofa bendir þó jafnframt á að þrátt fyrir að í tilskipuninni sé mælt fyrir um eftirlit að allsherjarrétti, sbr. orðalag lögskýringargagna, þá sé ekki á neinn hátt komið í veg fyrir að neytendur geti borið fyrir sig í einstökum málum ákvæði 2. másl. 1. mgr. 36. gr. b. laga nr. 7/1936, um að ákvæði staðlaðra samningsskilmála skuli túlkað neytendum í hag.

8.

Í lokabréfi kvartanda var komið að ábendingu til Neytendastofu um að stofnunin skoði nánar lánaþyrirkomulag allra banka með það að markmiði að stöðva lánastarfsemi sem stuðli að aukinni verðbólgu.

Neytendastofa telur ekki forsendur til að taka ábendinguna til meðferðar í máli þessu. Mun stofnunin því taka ábendinguna til skoðunar á eigin forsendum og eftir atvikum hefja eigið frumkvæðismál til slíkrar skoðunar, telji hún ástæðu til eftir forskoðun málsins.

IV.

Ákvörðunarorð:

„Íslandsbanki hf., Kirkjusandi, Reykjavík, hefur brotið gegn ákvæðum 12. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, og 5. gr. laga nr. 57/2005, um eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum og gagnsæi markaðarins, með því að taka ekki tillit til verðbóta við útreikning á árlegri hlutfallstölu kostnaðar og setja inn 0% sem verðbóta forsendu við útreikning hlutfallstölunnar og framlagningu upplýsinga við lánveitinguna til kvartanda.

Íslandsbanki hf. hefur brotið gegn ákvæðum 4. tölul. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, og 5. gr. laga nr. 57/2005, um eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum og gagnsæi markaðarins, með því að taka ekki tillit til verðbóta við útreikning á heildarlántökukostnaði.

Íslandsbanki hf. hefur brotið gegn ákvæði 7. tölul. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 121/1994, um neytendalán, og 5. gr. laga nr. 57/2005, um eftirlit með óréttmætum viðskiptaháttum og gagnsæi markaðarins, með því að taka ekki tillit til verðbóta við framsetningu greiðsluáætlunar.“

Neytendastofa, 27. febrúar 2014

Tryggvi Axelsson
forstjóri

Þórunn Anna Árnadóttir